

Project Gutenberg's Socrates' Apology, by Plato and Alexandros Moraitides

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org/license

Title: Socrates' Apology

Author: Plato
Alexandros Moraitides

Release Date: April 16, 2012 [EBook #39462]

Language: Greek

Character set encoding: UTF-8

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK SOCRATES' APOLOGY ***

Produced by Sophia Canoni. Book provided by Iason Konstantinides. Thanks to George Canonis for his major work in proofreading.

Note: The tonic system has been changed from polytonic to monotonic. The spelling of the book has not been changed otherwise. Bold words are included in *&*, while words in italics in *_*. Footnotes have been placed at the end of the book.

Σημείωση: Το τονικό σύστημα έχει αλλάξει από πολυτονικό σε μονοτονικό. Η ορθογραφία του βιβλίου κατά τα άλλα παραμένει ως έχει. Λέξεις με έντονους χαρακτήρες περικλείονται σε *&*, ενώ λέξεις με πλάγιους χαρακτήρες σε *_*. Οι υποσημειώσεις των σελίδων έχουν τεθεί στο τέλος του βιβλίου.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΠΛΑΤΩΝ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΑΛΕΞ. ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ

BIBΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΑΛΕΞ. ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΕΞΗ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Σωκράτης ο υιός του Σωφρονίσκου εγεννήθη το 469 π.Χ. Ο πατήρ αυτού ήτο γλύπτης· η δε μήτηρ Φαιναρέτη ήτο μαία. Κατά την νεότητά του εδιδάχθη παρά του πατρός του την γλυπτικήν· απέκτησε δε εις την τέχνην αυτήν πολλήν δεξιότητα. Παυσανίας ο περιηγητής είδεν εν τη Ακροπόλει τρία αγάλματα, παριστώντα τας Χάριτας, άτινα εθεωρούντο ως έργα του Σωκράτους. Περί της περαιτέρω εκπαιδεύσεως αυτού πολύ ολίγα γνωρίζομεν. Γνωστόν μόνον είνε, ότι ωφελήθη από την διδασκαλίαν του σοφιστού Προδίκου και του μουσικού Δάμωνος· δεν διέκειτο όμως φιλικώς προς τους σοφιστάς, οι οποίοι τότε πολύν θόρυβον και επίδειξιν έκαμνον. Ο Σωκράτης λοιπόν έγινεν ό,τι έγινε μόνον διά των ιδικών του μελετών. (1) Την προσωπικήν του αξίαν οφείλει εις εαυτόν μόνον, αυτός δι' εαυτού γενόμενος ο θεμελιωτής της αρχαίας φιλοσοφίας. Οι αρχαίοι καλούσιν αυτόν μαθητήν του Αναξαγόρου και του φυσικού Αρχελάου. Αλλά ταύτα απεδείχθησαν αβάσιμα. Ο ίδιος δεν έσχεν ή δεν εζήτησεν άλλα μέσα προς εκπαίδευσίν του, εκτός εκείνων, τα οποία παρέσχεν εις αυτόν η γεννέτειρά του πόλις. Πλην μιας θρησκευτικής εκδρομής και τριών πολεμικών εκστρατειών, εις ας έλαβε μέρος εις εκπλήρωσιν των προς την πατρίδα καθηκόντων, ουδέποτε άλλοτε απεδήμησεν εξ Αθηνών.

Πότε ακριβώς ο Σωκράτης ήρχισε το φιλοσοφικόν αυτού στάδιον, αφιερωθείς εις την ανατροφήν της νεολαίας της πατρίδος του, δεν γνωρίζομεν μετά βεβαιότητος· ουδέ δυνάμεθα ν' αποφανθώμεν πότε ακριβώς εκυκλοφόρησε κατά πρώτον ο χρησμός του Δελφικού μαντείου, όστις απεκάλεσεν αυτόν «σοφώτατον πάντων ανθρώπων». Μόνον κατά προσέγγισιν δυνάμεθα να ορίσωμεν τον χρόνον τούτον, στηριζόμενοι επί της παραστάσεως των &Νεφελών& του Αριστοφάνους, ήτις έγινε το 423 π. Χ. εις διακωμώδησιν της δράσεως του Αθηναίου σοφού.

Εις τας συνομιλίαις του ο Σωκράτης παρίσταται σχεδόν πάντοτε ως ο πρεσβύτερος μεταξύ των μαθητών του. Η μέθοδος του δε η επιστημονική, η όλως διόλου αντίθετος προς τον αλαζονικόν τρόπον της διδασκαλίας των σοφιστών, ήτο η άτεχνος διαλογική, η οποία ιδίως ήτο καταληπτή εις τον λαόν. Ο Σωκράτης ήρχιζε συνήθως τας διαλεκτικές διδασκαλίας του από τα μάλλον εγγύτερα περιστατικά,

πολλάκις όλως διόλου άσημα, και ελάμβανε τα παραδείγματα, τα χρησιμεύοντα εις αυτόν, και τας αποδείξεις εκ του κοινού βίου. Οι σύγχρονοι τον εμέμφοντο ότι πάντοτε ωμίλει περί φορτηγών ζών, σιδηρουργών, υποδηματοποιών και βυρσοδεψών. Τον βλέπομεν πάντοτε εις τας πλατείας των Αθηνών, εις τα γυμνάσια και τα εργαστήρια, από πρωίας μέχρις εσπέρας, ενασχολούμενον εις συνομιλίας μετά νέων και γερόντων και συζητούντα μετ' αυτών περί του τελικού σκοπού και της αποστολής εν τω κόσμω του ανθρώπου, εξελέγοντα αυτούς διά την αμάθειαν και παροτρύνοντα να αφήσουν την ακηδίαν και ραθυμίαν και να φθάσουν διά της προσοχής και μελέτης εις την γνώσιν. Ο Σωκράτης ούτω δίδει συμβουλάς και νουθεσίας προς πάσαν ανθρωπίνην ενέργειαν, είτε προς τον δημόσιον βίον αποβλέπουσαν, είτε εις την οικιακήν οικονομίαν, και προς παν επιτήδευμα εν γένει ή επιστήμην και τέχνην, μετά γνώσεως και ειδικότητος θαυμαστής, ως εάν ήτο παγνώστης και παντεχνίτης. Εις πάντα δε ταύτα τα συζητούμενα θέματα δεξιώτατα παρενέβαλε και σκέψεις, όπως διεγείρη μεταξύ των ομιλητών του την τάσιν προς την αληθή γνώσιν και την ηθικήν. Πολλάκις όμως αι συζητήσεις του και αι διδασκαλίας του απεδοκιμάζοντο με πικρόν χλευασμόν και αντιημείβοντο διά μίσους και αχαριστίας. Αλλ' όμως έχων ακράδαντον πεποίθησιν ότι η θεμελιώδης βελτίωσις της κοινωνίας εξαρτάται εκ της καλής ανατροφής των νέων, ο Σωκράτης έως τέλους της ζωής του έμεινε πιστός εις το έργον, όπερ ο ίδιος είχεν εκλέξει, και υπέρ του οποίου είχεν αφιερώσει τον εαυτόν του, παντελώς παραμελήσας τον οικογενειακόν βίον. Ουδαμού φαίνεται δίδων προσοχήν εις την σύζυγόν του και τα τέκνα του, η δε περιβόητος, καίπερ υπερβολικώς παρασταθείσα υπό των αρχαίων, κακοτροπία της συζύγου του Ξανθίππης, δίδει εις ημάς αφορμήν να υποθέσωμεν ότι τον Αθηναίον σοφόν δεν έτερπε διόλου η θορυβώδης οικογενειακή ευτυχία.

Όλοι οι συγγραφείς εικονίζουν τον Σωκράτη διά των ζωηροτάτων χρωμάτων, ως άνθρωπον πρακτικόν και σοφόν. «Τοσούτον ήτο ευσεβής, λέγει ο Ξενοφών περί αυτού, ώστε ουδέν ουδέποτε έκαμεν άνευ της συμβουλής των θεών· τοσούτον δίκαιος, ώστε ουδένα ηδίκησεν ουδέ κατ' ελάχιστον· αλλά τοσούτον ήτο κύριος του εαυτού του, ώστε ουδέποτε προετίμησε το ευάρεστον από το καλόν· τόσον συνετός, ώστε ουδέποτε επλανήθη εις την διάκρισιν του καλού από του κακού· εν ενί λόγω, ο Σωκράτης ήτο ο κάλλιστος και ευτυχέστατος άνθρωπος, όστις ηδύνατο να υπάρξη». Αλλ' ό,τι παρέχει εις το πρόσωπον αυτού ιδιαίτεραν παραστατικότητα, είνε η εν ούτω αρμονική μίξις όλων των φυσικών τελειοτήτων, αι οποίαι αναβιβάζουσι τον σοφόν Αθηναίον εις θαυμαστόν ύψος, υπεράνω πάσης ανθρωπίνης αδυναμίας. Διακρίνεται διά την λεπτοτάτην γενικήν αυτού μόρφωσιν και διά τον αττικόν πολιτισμόν του. Εμφανίζεται εξ ίσου ανδρείος επί του πεδίου της μάχης ως και επί των συμποσίων· πάντοτε κρατεί εαυτού, ουδέποτε χάνει την συνείδησιν, αδιαλείπτως ενεργεί μετά πληρεστάτης ελευθερίας· ο Σωκράτης είνε τέλος το τελειότατον πρότυπον των ανθρών εκείνων χρόνων της δημοκρατίας των Αθηνών. Είνε πράος και ήσυχος, τύπος και υπόδειγμα των γνησίων ανθρωπίνων αρετών. Ιδιαίτερον δε χαρακτηριστικόν αυτού είνε το &δαιμόνιον&, όπερ ο ίδιος απέδιδεν εις τον εαυτόν του. Επίστευε δηλ. ότι εσωτερική τις θεία φωνή προέλεγεν αυτώ την ευτυχίαν και την δυστυχίαν, τας προόδους ή το ανεπιτυχές των ανθρωπίνων ενεργειών και έδιδεν εις αυτόν εκάστοτε τας δεούσας νουθεσίας. Το δαιμόνιον τούτο ήτο λεπτόν, βαθύ, οξυήκοον, ως και το ορμέμφυτον της ψυχής του, ήτις είχε θεωρήσει τα του βίου διά καθαρού και διαπεραστικού βλέμματος και χωρίς να θέλη προέβλεπε το καλόν και την σκοπιμότητα πανταχού, και εις τα ελάχιστα ακόμη του ανθρωπίνου βίου.

Ένεκα δε του πρωτοτύπου αυτού πνεύματος ο Σωκράτης λίαν ενωρίς έγινε το αντικείμενον κοινών συζητήσεων παρά των Αθηναίων. Ήτο δε προικισμένος και διά τινος εξωτερικού σχήματος λίαν εξαιρετικού. Η πλατεία και εξέχουσα αυτού ρις, οι προεξέχοντες οφθαλμοί του, η

φαλακρά κεφαλή του και η παχεία κοιλία του έδιδον εις τον εξωτερικόν σχηματισμόν του ομοιότητα προς Σάτυρον. Ήτο δε η παράστασις του αύτη εις μεγάλην αρμονίαν προς την αθάνατον εκείνην σωκρατικήν ειρωνείαν. Εφόρει πτωχικόν ένδυμα, το αυτό χειμών-καλοκαίρι· περιεπάτει ανυπόδητος· ελάμβανεν αλλόκοτον θέσιν· πολλάκις αίφνης έμενεν ακίνητος και άφινε τους οφθαλμούς του να περιπλανώνται ασκόπως και αγρίως εις διάφορα αντικείμενα γύρω. Πάντα ταύτα διεύγραφον ακριβώς την μορφήν Σατύρου.

Μετά τριακονταετή σχεδόν διδασκαλίαν ο Σωκράτης έγινε θύμα συνταυτίσεως των ενεργειών του προς τας επιβλαβείς ενεργείας των σοφιστών. Ρεύμα εχθρικών εσχηματίσθη κατ' αυτού από τους πατριώτας εκείνους, οι οποίοι ενόμισαν ότι ο Σωκράτης διά της διδασκαλίας του γίνεται κώλυμα επαναφοράς των αρχαίων ηθών και της αρχαίας αγωγής των πολιτών, υπέρ των οποίων εκείνοι ειργάζοντο. Είχον παρέλθει πλέον αι ανησυχίαι και ανωμαλίαι του Πελοποννησιακού πολέμου, παρήλθε και η βιαία δεσποτεία των Τριάκοντα Τυράννων και είχε τέλος αποκατασταθή πάλιν εν Αθήναις η Δημοκρατία. Ο Σωκράτης ήγε τότε την ηλικίαν των 70 ετών, ότε νεαρός τις ποιητής ο Μέλητος, ο ρήτωρ Λύκων και ο δημαγωγός Άνυτος, άνθρωποι υπ' όλας τας επόψεις ανάξιοι λόγου, αλλ', ως φαίνεται, χωρίς καμμίαν προσωπικήν εμπάθειαν κατά του γέροντος σοφού, ενεκάλεσαν τον Σωκράτη εις το δικαστήριον, διατυπώσαντες κατηγορίαν κατ' αυτού ότι δεν αναγνωρίζει τους θεούς της πόλεως, αλλ' εισάγει νέας θεότητας, και ότι διαφθείρει τους νέους. Ένεκα των κατηγοριών τούτων ο Σωκράτης κατεδικάσθη εις θάνατον. Προ της εκτελέσεως όμως της θανατικής ποινής επετράπη να μείνη εν τη φυλακή επί 30 ημέρας και να διαλέγηται μετά των μαθητών του· αλλά καίπερ δοθείσης ευκαιρίας προς σωτηρίαν, ο Σωκράτης απέρριψε την πρότασιν να φύγη, και έπие το κώνειον το έτος 399 π. Χ.

Εκτός των ανωτέρω όμως αφορμών του θανάτου του Σωκράτους βεβαίως σπουδαιότατη υπήρξε και μία άλλη πρόσθετος αιτία, η πολιτική. Ο Σωκράτης δεν ήτο αριστοκρατικός, αλλ' είχε χαρακτήρα λίαν ισχυρόν μη αρεσκόμενος διόλου εις τας ιδιοτροπίας των δημαγωγών. Ουδέποτε είχεν ενασχοληθή εις την πολιτικήν, άπαξ μόνον αναλαβών πολιτικήν υπηρεσίαν και ελθών αμέσως εις σύγκρουσιν προς την θέλησιν του λαού και της κρατούσης εξουσίας. Το ρητορικόν βήμα πρώτην φοράν ανέβη, μόνον κατά την δίκην του, ίνα απολογηθή. Ο Σωκράτης υπεστήριξε πανταχού και πάντοτε ότι μόνον οι πεπαιδευμένοι και ικανοί άνθρωποι έχουσι το δικαίωμα να διέπωσι τα της πολιτείας, εμμέφето δε συχνά τας έξεις του δημοκρατικού πολιτεύματος, ιδίως την διά κλήρου εκλογήν των αρχόντων, απολύτως δε επροτίμα το Σπαρτιατικόν πολίτευμα, τέλος δε ένεκα των στενών σχέσεων αυτού μετά των τότε αρχηγών του ολιγαρχικού κόμματος, Κριτίου, Αλκιβιάδου και λοιπών, εξήγειρεν εις μεγάλον βαθμόν την δυσπιστίαν των δημοκρατικών. Εάν δε λάβωμεν υπ' όψιν ότι δύο από τους κατηγορούς του ήσαν άνθρωποι έχοντες μεγάλην επιρροήν επί του δημοκρατικού κόμματος και ότι οι δικασταί αυτού ήσαν αυτοί εκείνοι, οίτινες είχαν ανατρέψει την δεσποτείαν των Τριάκοντα Τυράννων, πειθόμεθα ότι η πολιτική πολύ συνετέλεσεν εις την καταδίκην του Σωκράτους, όστις προς τοις άλλοις περιεφρόνει και τα συνήθη μέσα της υπερασπίσεως, διότι δεν ηθέλησε να κινήση την συμπάθειαν του λαού διά των δακρύων και της κολακειάς και διότι γνωρίζων την αθωότητά του προσηνέχθη προς τους δικαστάς αυτού μετά περιφρονήσεως.

§ (Schwegler)

* *
*

Η κατά του Σωκράτους κατηγορία ήτο έγκλημα θρησκευτικόν (γραφή ασεβείας). Επί τούτων δε την δικαιοδοσίαν είχεν ο άρχων Βασιλεύς

— είς των 9 αρχόντων. — Προς αυτόν λοιπόν επεδόθη η κατά του Σωκράτους μήνυσις υπό του Μελήτου· κατά δε ορισθείσαν ημέραν κληθείς ο Σωκράτης παρουσιάσθη ενώπιον του άρχοντος Βασιλέως εις την Βασίλειον Στοάν, όπου υπήρχον τα δικαστικά αυτού γραφεία.

Εκεί, ενώπιον του Μελήτου, έλαβε γνώσιν της κατηγορίας του, έγινε η προανάκρισις, εξητάσθησαν οι μάρτυρες και παρεπέμφθη η υπόθεσις εις την Ηλιαίαν, το πολυμελές εκείνο δικαστήριον των αρχαίων, προς εκδίκασιν. Ο Σωκράτης, αν και προέβλεπε τον κίνδυνον, όμως δεν έδωκε καμμίαν προσοχήν, πιστεύων ακραδάντως ότι δεν είχε διαπράξη καμμίαν αδικίαν εις κανένα ποτέ άνθρωπον. Οι μαθηταί του όμως ευρίσκοντο εις ανησυχίαν και φόβον. Ότε δε ο Ερμογένης, ο υιός του Ιππονίκου, είς των μαθητών του Σωκράτους, παρώτρυνεν αυτόν, ίνα σκεφθή περί της απολογίας του, ο Σωκράτης απήντησεν ότι καθ' όλην την ζωήν του ίσα-ίσα περί αυτού και μόνου εσκέπτετο και δεν χρειάζεται πλέον να σκεφθή περισσότερον. Ο Ερμογένης δεν εννόησε την ευφυσά παρατήρησιν του διδασκάλου του, όστις ηναγκάσθη σαφέστερον να επεξηγήσῃ αυτήν, λέγων ότι καθ' όλην του την ζωήν ουδέν άλλο έκαμε, παρά να ερευνά τα δίκαια και τα άδικα, και τα μεν δίκαια να πράττη, τα δε άδικα να αποφεύγη. Ομοίως απέρριψε και την τεχνικήν απολογίαν, την οποίαν είχε συντάξη δι' αυτόν ο Λυσίας, ως αναξίαν της μεγαλοπρεπειάς των ιδεών του, ειπών ότι προτιμά να καταδικασθή ως Σωκράτης ή να αθωωθή ως Λυσίας.

Ούτω λοιπόν, γενομένης της δίκης, ο Σωκράτης πρώτην φοράν εν τω βίω του εμφανίζεται εις δικαστήριον και πειθόμενος εις τους νόμους απολογείται. Την δε Απολογίαν του διέσωσεν ο πρόκριτος των μαθητών του, ο Πλάτων.

Η &Απολογία& είναι το μόνον εκ των έργων του Πλάτωνος, το οποίον δεν φέρει μορφήν διαλόγου, αλλ' είναι λόγος δικανικός, γραφείς δι' ωρισμένην περίπτωσιν, την υπό του Σωκράτους γενομένην απολογίαν εν τω δικαστηρίω. Άπασα η αρχαιότης παραδέχεται αυτήν ως γνήσιον του Πλάτωνος έργον. Και δεν δυνάμεθα μεν να είπωμεν ότι ούτως αυτολεξεί απελογήθη ο Σωκράτης ενώπιον των Ηλιαστών, ως συνέγραψε την απολογίαν ο Πλάτων. Όμως δεν πρέπει διόλου να αμφιβάλλωμεν ότι ο Πλάτων απέδωκεν εν τη &Απολογία& του όσον το δυνατόν πιστότερον τους λόγους του Σωκράτους, ως εμφανίζεται τούτο σαφώς εκ της όλης συνθέσεως αυτής, μαρτυρούσης λόγον εκ του προχείρου απαγγελθέντα, ως και έκ τινων ελλείψεων λογογραφικών αυτής, εν σχέσει προς τα λοιπά του Πλάτωνος κάλλιτεχνήματα, διότι ο μέγας συγγραφεύς ήτο ηναγκασμένος να μη απομακρυνθή πολύ από την υπό του Σωκράτους γενομένην αφήγησιν των γεγονότων εν τω δικαστηρίω, τα οποία ήσαν βεβαίως τότε πασίγνωστα.

Η &Απολογία& κατά τους αρχαίους κριτικούς είναι μεν λόγος ρητορικός, αλλά δεν ανήκει, ως αναμένει τις, εις το δικανικόν μόνον γένος της ρητορικής τέχνης, άλλα μετέχει και των άλλων δύο γενών της ωραίας τέχνης, ήτοι περιέχει εγκώμιον υπέρ αυτού του Σωκράτους, όπερ ανήκει εις το &επιδεικτικόν& γένος των ρητορικών λόγων, και προσέτι συμβουλάς και νουθεσίας προς τους Αθηναίους, το οποίον είναι θέμα του &συμβουλευτικού& γένους των ρητορικών λόγων. Αύτη είναι η πρωτοτυπία της &Απολογίας&.

Κατ' ουσίαν δε αποτελεί τρεις αυτοτελείς λόγους. Ο πρώτος λόγος, όστις έχει και τέλειον τον τεχνικόν τύπον του ρητορικού λόγου, διαιρούμενος εις &προοίμιον, υπόθεσιν& και &επίλογον&, περιλαμβάνεται από του 1 κεφαλ. έως του 24. Κατ' αυτόν τον πρώτον λόγον απολογείται ο Σωκράτης εις όλας τας γενομένας υπό των εχθρών του εν γένει και των κατηγορών του κατηγορίας, αποδεικνύων ότι αύται είναι καθαρώς συκοφανταί, και καταρρίπτει το

κατηγορητήριο του Μελήτου ως μη έχον καμμίαν βάσιν· με τας ερωτήσεις δε, τας οποίας του αποτείνει, καθιστά αυτόν αναπολόγητον. Ο λόγος προχωρεί απλούστατα, άνευ καμμιάς ρητορικής επιδείξεως, περιοριζόμενος μόνον εις την αληθή αφήγησιν των πραγμάτων με τον περίφημον εκείνον τρόπον του Σωκρατικού λόγου, και πολλαχού κομψότατα ραντισμένος με την τρίτορον εκείνην ειρωνείαν του Αθηναίου σοφού. Ότε αίφνης από του κεφ. 17 μεταρσιούται λαμπρώς εις ύψος μεγαλοπρεπέστατον και η &Απολογία& λαμβάνει εντεύθεν δύναμιν καταπλήσσοσαν και συγκινούσαν. Ο γηραιός Σωκράτης επικαλούμενος ενταύθα την βαθυτάτην αυτού αγάπην προς την αλήθειαν και αναφέρων ότι όλη η τριακονταετής δράσις αυτού πιστεύει ότι τω ανετέθη υπό του Απόλλωνος, αποκαλύπτει ενώπιον των δικαστών το μυστικόν της ζωής του λέγων ότι ειργάσθη ως όργανον πειθήνιον του θεού των Δελφών, αφοσιώσας εις την θείαν εντολήν και αυτήν την ζωήν του. Εν τη αιφνίδια ταύτη αναζωπυρήσει της &Απολογίας&, παρατηρεί νεώτερος κριτικός, διαβλέπει κανείς ότι ο μέγας φιλόσοφος δεν ανησυχεί τόσον διά την έκβασιν της δίκης, όσον διά τον θρίαμβον των ηθικών δογμάτων αυτού. Η &Απολογία& είναι ο τελευταίος λόγος του Σωκράτους, περιέχουσα την τελευταίαν προς τους προσφιλείς του Αθηναίους διδασκαλίαν του, ήτις είναι έντονος και μεγαλοπρεπής καθώς ήτο όλη η ζωή του.

Ενταύθα τελειώνει ο πρώτος λόγος.

Μετά ταύτα, αφού οι δικασταί, αποσυρθέντες και διασκεφθέντες, εκήρυξαν τον Σωκράτην ένοχον των αποδοθεισών εις αυτόν κατηγοριών, έλαβε και πάλιν τον λόγον, ίνα κατά τον νόμον ορίση την αρμόζουσαν εις τον εαυτόν του ποινήν.

Το δεύτερον αυτό λογύδριον (κεφ. 25 – 28) θεωρούμενον ως συμπλήρωμα του πρώτου λόγου, έχει και αυτό τας τρεις ρητορικές διαιρέσεις του. Ο Σωκράτης, κηρυχθείς υπό του δικαστηρίου ένοχος, δηλοί με θαυμαστήν αταραξίαν ότι ανέμενε την καταδίκην του. Αλλά το θάρρος του αυτό παρίσταται ενώπιον του δικαστηρίου ως υπεροψία προσβλητική διά τους δικαστάς, ιδίως όταν ο Σωκράτης διακηρύττει ότι δεν θα ενασκήση το δικαίωμα, όπερ είχε παρά του νόμου, να ορίση την ποινήν του. Ηθικώς, ίνα μεταχειρισθώμεν τους λόγους νεωτέρου τινός, είχε δίκαιον ο Σωκράτης. Ουδέποτε άνθρωπος εις τόσον δεινάς περιστάσεις ευρισκόμενος ωμίλησε με τόσην αταραξίαν και παρρησίαν, καθώς ο Σωκράτης, αλλά δεν δύναται να αρνηθή κανείς ότι, σχετικώς προς την υπεράσπισιν, η υψηλόφρων αυτή ακαμψία του γηραιού Αθηναίου έβλαψε, διότι συνετέλεσεν εις το να σχηματισθή η απαιτουμένη πλειοψηφία – και με όλην την βίαν της πολιτικής – διά την εις θάνατον καταδίκην αυτού.

Τέλος το τρίτον λογύδριον, όπερ είναι το τελευταίον μέρος της &Απολογίας& περιλαμβάνει κυρίως μίαν ωραιοτάτην προσλαλίαν του Σωκράτους προς τους δικαστάς αυτού, και τους δώσαντας καταδικαστικήν ψήφον και τους δώσαντας αθωωτικήν. Εν τη προσλαλία αυτή, παρατηρεί νεώτερος κριτικός, ο Σωκράτης παρίσταται ως αληθής φιλόσοφος, αταράχως λαλών περί της εις θάνατον καταδίκης του και συμβουλεύων τους δικαστάς του. Ο προς την ζωήν αποχαιρετισμός του είναι γεμάτος από γαλήνην και ελπίδα, επαναπαύει δε την σκέψιν του ανθρώπου επί της τόσον παρηγόρου και τόσον μεγαλοπρεπούς πίστεως, εις την αθανασίαν της ψυχής, πίστεως, την οποίαν χείλη ειδωλοάτρου δεν είχαν ποτέ ακόμη ομολογήσει με τόσην αποφθεγματικήν σαφήνειαν. Τόσον εθάμβωσε τον Κικέρωνα η τόλμη ενταύθα και το μεγαλείον της ψυχής του Αθηναίου σοφού, ώστε κρίνων ο ρωμαίος ρήτωρ τους τελευταίους τούτους λόγους, λέγει ότι ο Σωκράτης ωμίλησεν ουχί ως ικέτης πλέον ή ως κατάδικος, αλλ' ως διδάσκαλος &και κύριος& των δικαστών.

I. Ποίαν μεν εντύπωσιν, ω άνδρες Αθηναίοι, (2) σας έκαμαν οι λόγοι των κατηγορών μου, δεν γνωρίζω. Το βέβαιον είναι ότι εγώ ο ίδιος, εξ αιτίας των λόγων των αυτών, σχεδόν ελησμόνησα τον εαυτόν μου, πιστεύσας προς στιγμήν ότι δεν είμαι αυτός οπου είμαι. Με τόσον πειστικόν τρόπον ωμίλησαν. Και όμως ημπορώ να σας βεβαιώσω ότι καμμίαν σχεδόν αλήθειαν δεν είπαν. Από τα πολλά δε εκείνα ψεύδη, τα οποία αυτοί εφεύρον, έν προ πάντων εθαύμασα, εκεί όπου έλεγαν, ότι πρέπει σεις να προσέξητε μήπως εξαπατηθήτε από εμέ, διότι, κατά τους λόγους των, είμαι δεινός ρήτωρ. Επειδή το να μη φοβηθούν αυτοί την εντροπήν, διότι ευθύς αμέσως θ' αποδειχθούν από εμέ ότι πραγματικώς ψεύδονται, όταν και κατ' ελάχιστον δεν φανώ ότι είμαι δεινός ρήτωρ, τούτο το θάρρος αυτών μου εφάνη ότι είναι αναισχυντότατον. Εκτός αν ίσως δεινόν ρήτορα και εύγλωπτον ονομάζουν αυτοί εκείνον, ο οποίος λέγει την αλήθειαν. Διότι, αν αυτό εννοούν, ήθελον ομολογήσει ότι εγώ βεβαίως είμαι δεινός ρήτωρ, όχι όμως καθ' όν τρόπον αυτοί εννοούσι και μετέρχονται την ρητορικήν. Διότι ούτοι μεν, επαναλέγω, κανέν σχεδόν αληθές δεν είπον, σεις δε από εμέ θ' ακούσητε μετ' ολίγον καθαράν την αλήθειαν. Αλλ' όμως, μα τον Δία, ω άνδρες Αθηναίοι, δεν θα ακούσητε από εμέ λόγους καλλωπισμένους βεβαίως, καθώς είναι οι λόγοι των κατηγορών μου, με φράσεις κομψάς και λέξεις εκλεκτάς, ουδέ εστολισμένους με ρητορικά σχήματα και περιόδους εντέχνους, αλλά θ' ακούσητε λόγους εκ του προχείρου, με απλότητα και με τας τυχούσας εις τον νουν μου ερχομένας λέξεις. Διότι έχω πεποίθησιν ότι είναι δίκαια, όσα θα είπω, κανείς δε από σας ας μη περιμένη τίποτε άλλο από εμέ. Διότι και δεν θα ήτο πρόπον βέβαια, καθώς φρονώ, εις την παρούσαν ηλικίαν μου, (3) να εμφανίζωμαι ενώπιον του δικαστηρίου απαγγέλλων τονρευτούς λόγους ως κανέν μειράκιον. Και διά τούτο αύτη μάλιστα είναι η μόνη παράκλησίς μου, την οποίαν σας κάμνω, ω άνδρες Αθηναίοι, και αυτά μόνον ζητώ από σας. Εάν με ακούσητε ότι εις την απολογίαν μου μεταχειρίζομαι τους ιδίους λόγους και τον ίδιον τρόπον, με τον οποίον συνήθως ομιλώ δημοσία και παρά τους τραπεζίτας της αγοράς, (4) εις την οποίαν θέσιν οι περισσότεροι από σας (5) με έχουσιν ακούσει, και εις κάθε άλλο μέρος της πόλεως, εις τας παλαιίστρας και εις τα εργαστήρια, να μη παραξενεύεσθε, μήτε να με χλευάζετε δι' αυτό, κάμνοντες θόρυβον (6). Διότι συμβαίνει το εξής: Τώρα πρώτην φοράν εγώ εμφανίζομαι ενώπιον δικαστηρίου, ενώ είμαι πλέον των εβδομήκοντα ετών. Όθεν εις εμέ είναι όλως διόλου ξένος και ασυνήθιστος ο τρόπος του λόγου, με τον οποίον ομιλούν εδώ. Καθώς λοιπόν, αν ετύχαινε να είμαι πραγματικώς ξένος, θα ηθέλετε με συγχωρήσει βεβαίως, καθώς φρονώ, εάν ωμίλουν με εκείνην την διάλεκτον και τον τρόπον, με τον οποίον είχαν ανατραφή εις τον τόπον μου, τοιουτοτρόπως και τώρα εις την περίστασιν αυτήν σας παρακαλώ, και πιστεύω ότι η παράκλησίς μου είναι δίκαια, εις μεν τον τρόπον του λόγου μου να μη προσέξητε, κακός ή καλός είναι· τούτο δε μόνον να παρατηρήτε, και εις τούτο να επιστήσητε όλην σας την προσοχήν, αν λέγω δίκαια ή όχι· διότι εις τούτο συνίσταται η αρετή του δικαστού, του δε ρήτορος αρετή είναι να λέγη μόνον την αλήθειαν.

II. Πρώτον μεν λοιπόν είναι δίκαιον να απολογηθώ, ω άνδρες Αθηναίοι, εις τας πρώτας εναντίον μου κατηγορίας ως ψευδείς και εις τους πρώτους κατηγορούς μου, έπειτα δε εις τας τελευταίας και εις τους τελευταίους κατηγορούς. Διότι εναντίον μου πολλοί υπήρξαν ενώπιόν σας κατήγοροι, οι οποίοι και από πολλά ακόμη έτη πρωύτερα με κατηγορήσαν και καμμίαν αλήθειαν δεν είπαν. Αυτούς δε εγώ περισσότερον φοβούμαι παρά τον Άνυτον και τους συντρόφους

του, (7) αν και αυτοί οι τελευταίοι είναι πολύ φοβεροί· αλλ' εκείνοι οι άλλοι είναι πολύ φοβερότεροι, ω άνδρες· διότι αυτοί τους περισσοτέρους εξ υμών σας παρελάμβανον, ως δι' εκπαίδευσιν, από την παιδικήν σας ηλικίαν, καθώς οι παιδαγωγοί, και προσεπάθουν να σας πείσουν με τας ψευδείς εναντίον μου κατηγορίας των να έχητε εσφαλμένην δι' εμέ γνώμην, λέγοντες ότι υπάρχει κάποιος εκεί Σωκράτης, σοφός άνθρωπος, ο οποίος καταγίνεται με τα μετέωρα, εξετάζων τον αέρα, τας βροντάς και τας αστραπάς, και έχει κάμει ερεύνας εις όλα, όσα υπάρχουν εις τους κόλπους της γης, και ημπορεί με τους λόγους του να κάμη δικαίαν μίαν άδικον υπόθεσιν. Ούτοι, ω άνδρες Αθηναίοι, επειδή διέσπειραν αυτήν την φήμην, είναι οι πλέον φοβεροί και επικίνδυνοι κατηγοροί μου. Διότι όσοι τους ήκουσαν, νομίζουν ότι εκείνοι οι άνθρωποι, οι οποίοι ενασχολούνται εις αυτά τα ζητήματα, όχι μόνον είναι επιβλαβείς, αλλά και θεούς δεν πιστεύουν. Προσέτι οι κατήγοροι ούτοι είναι πολυάριθμοι και πολύν καιρόν τώρα εργάζονται εις την διάδοσιν αυτών των κατηγοριών, και προς τούτοις ωμίλουν προς υμάς, εις τοιαύτην μάλιστα ηλικίαν, κατά την οποίαν ευκολώτατα ηδύνασθε να τους πιστεύσητε, διότι ήσθε τότε παίδες οι περισσότεροι από σας, τινές δε και μειράκια, όταν με κατηγορούν όλως διόλου ερήμην, χωρίς να ημπορή ο κατηγορούμενος να απολογηθή. Ό,τι δε είναι πολύ αδικώτατον πράγμα από όλα είναι τούτο, ότι και τα ονόματά των δεν είναι δυνατόν να τα γνωρίζητε και να είπητε αυτά, εκτός αν τύχη να είναι κανείς κωμωδοποιός βέβαια. Όσοι δε με φθόνον ή με συκοφαντίαν σας εξηπάτων, και όσοι, διότι οι ίδιοι είχαν πεισθή, προσεπάθουν να πείσουν και άλλους, όλοι αυτοί μένουν άγνωστοι, και είναι διά τούτο παντάπασι απρόσβλητοι· διότι δεν ημπορώ να εγκαλέσω εδώ τώρα ενώπιόν σας κανένα από αυτούς, ουδέ να εξελέγξω κανένα και να τον αποδείξω ψεύστην. Αλλ' είναι ανάγκη, διά να υπερασπίσω τον εαυτόν μου, όλως διόλου να σκιαμαχώ, καθώς λέγουν, και προς υπεράσπισίν μου να αντικρούω ενταύθα χωρίς να φαίνεται κανένας αντίπαλος. Παραδεχθήτε λοιπόν και σεις ότι, καθώς είπα, δύο ειδών υπήρξαν οι κατήγοροί μου· άλλοι μεν εκείνοι, οι οποίοι προ ολίγου τώρα με κατηγορήσαν, άλλοι δε εκείνοι, οι οποίοι προ πολλών ετών, διά τους οποίους τελευταίον ωμίλησα, και στοχασθήτε, σας παρακαλώ, ότι είναι ανάγκη πρώτον να απολογηθώ προς εκείνους τους πρώτους. Διότι ίσα-ίσα και σεις εκείνους πρωτίτερα ηκούσατε να με κατηγορούν και εκείνοι σας έκαμαν πολύ μεγαλυτέραν εντύπωσιν παρά αυτοί εδώ οι τελευταίοι.

Καλά λοιπόν. Πρέπει να απολογηθώ εις υπεράσπισίν μου, ω άνδρες Αθηναίοι, και να επιχειρήσω εις τόσον μικρόν χρονικόν διάστημα, όσον μου επιτρέπεται από τον νόμον να ομιλήσω (8), να εκβάλω από το πνεύμα σας την κακήν υπόληψιν, την οποίαν εκ των κατ' εμού συκοφαντιών εσηματίσατε δι' εμέ εις τόσον μακρόν χρονικόν διάστημα, ώστε έχει πλέον κάμει βαθείας ρίζας. Θα επεθύμουν μεν βεβαίως με όλην την καρδίαν μου να κατορθώσω τούτο, το οποίον είναι καλόν και διά σας και δι' εμέ, και μάλιστα ακόμη περισσότερο από αυτό θα επεθύμουν, να κατορθώσω διά της απολογίας μου, ώστε όχι μόνον να αποβάλετε την κακήν περί εμού ιδέαν, αλλά περιπλέον και να σχηματίσετε καλήν γνώμην δι' εμέ. Αλλά στοχάζομαι ότι αυτό είναι δύσκολον, και δεν με διαφεύγει πολύ πόσην μεγάλην σπουδαιότητα τούτο έχει. Όμως αυτό μεν ας αποβή όπως είναι ευάρεστον εις τον θεόν, ημείς δε πρέπει να υπακούσωμεν εις τον νόμον και να απολογηθώμεν.

III. Ας επιχειρήσωμεν λοιπόν εξ αρχής πάλιν να είπωμεν ποία είναι η κατηγορία, από την οποίαν προήλθεν η εναντίον μου συκοφαντία, εις την οποίαν, ως γνωστόν, στηριζόμενος ο Μέλητος, έλαβε το θάρρος να υποβάλη κατ' εμού την παρούσαν κατηγορίαν.

Καλά. Ας ίδωμεν με ποίας ακριβώς συκοφαντίας οι πρώτοι μου εκείνοι διαβολείς με εσυκοφάντουν. Είναι ανάγκη βέβαια να

περιβάλωμεν την συκοφαντίαν των με τον τύπον επισήμου κατηγορίας γενομένης ενώπιον του δικαστηρίου και να την αναγνώσωμεν αυτήν εδώ τώρα, ωςάν να ήτο έγγραφος, καθώς είνε συνήθεια να αναγινώσκειται εις τα δικαστήριον η ένορκος βεβαίωσις των κατηγορών (9).

«Ο Σωκράτης είνε ασεβής, διότι με εγκληματικήν περιέργειαν καταγίνεται εις πράγματα ανωφελή, με το να αναζητή να ανακαλύψη τα υπό την γην μυστήρια και τα επουράνια· διότι το άδικον παριστάνει ως δίκαιον, και διότι γίνεται αίτιος κακού, επειδή μεταδίδει αυτήν την ιδίαν διδασκαλίαν και εις τους άλλους». Τοιαύτη είνε περίπου η εναντίον μου κατηγορία (10). Διότι αυτά τα είδατε και σεις οι ίδιοι εις την παρασταθείσαν κωμωδίαν του Αριστοφάνους (11)· είδατε εκεί επί της σκηνης να περιφέρεται μετέωρος κάποιος Σωκράτης και να λέγη ότι περιπατεί εις τον αέρα και πολλάς άλλας φλυαρίας να φλυαρή, από τα οποία εγώ τίποτε, ούτε πολύ ούτε ολίγον δεν εννοώ. Λέγω δε ταύτα όχι διότι περιφρονώ την τοιαύτην επιστήμην, αν κανείς τώντι υπάρχη σοφός περί τας γνώσεις αυτού του είδους, με σκοπόν διά να μη καταγγεληθώ υπό του Μελήτου ως ένοχος εις τόσα εγκλήματα, αλλά ακριβώς μόνον διότι, ω άνδρες Αθηναίοι, δεν γνωρίζω την επιστήμην αυτήν. Μάρτυρας δε περί τούτου προτείνω τους περισσοτέρους από σας τους ιδίους. Και απαιτώ, σεις, όσοι ποτέ έως τώρα με έχετε ακούσει ομιλούντα (και ευρίσκονται εδώ εις το δικαστήριον πολλοί από σας κροαταί μου και συνομιληταί μου) να καταθέσετε και φανερώσετε μεταξύ σας. Σκεφθήτε λοιπόν αναμεταξύ σας, αν ποτέ έως τώρα με ήκουσε κανείς από σας να ομιλώ περί των γνώσεων αυτού του είδους είτε ακροθιγώς και επιπολαίως είτε κατά βάθος και κατ' ουσίαν. Από αυτό δε το ψεύδος θα γνωρίσετε ότι και τα άλλα, τα οποία λέγονται περί εμού είνε ψευδή.

IV. Αλλά βεβαίως ούτε από αυτά κανέν δεν είνε αληθές. Και ακόμη εάν έχετε βεβαίως ακούσει ποτέ κανένα να λέγη ότι εγώ μετέρχομαι τον διδάσκαλον και ότι λαμβάνω δι' αυτό χρήματα, και αυτό δεν είνε αληθές. Επειδή, εάν ήτο, εγώ ο ίδιος θα το ωμολόγουν· διότι μου φαίνεται ότι αυτό είνε τω όντι ωραίον πράγμα, να ήθελεν είνε κανείς ικανός να εκπαιδεύση ανθρώπους, καθώς κάμνει τούτο και ο Γοργίας ο Λεοντίνοσ και ο Πρόδικος ο Κείος και ο Ιππίας ο Ηλείος. Διότι ο καθένας από αυτούς (12) εις οποιανδήποτε πόλιν και αν υπάγη, κατορθώνει και πείθει τους νέους, όσοι ημπορούσαν να διδαχθούν δωρεάν από κανένα άλλον συμπολίτην των, ο οποίος τους αρέσει, να αφήσουν εκείνον και να έρχωνται να διδαχθούν από αυτούς με πληρωμήν, και δι' αυτό να χρεωστούν ακόμη και ευγνωμοσύνην εις αυτούς. Πλην εκτός αυτών υπάρχη εδώ και κάποιος άλλος σοφός, ο Πάριος (13), ο οποίος, καθώς έμαθα από τον Καλλίαν, κατοικεί εν Αθήναις ως ξένος. Διότι έτυχε μίαν ημέραν να επισκεφθώ κάποιον, όστις είχε πληρώσει εις τους σοφιστάς χρήματα περισσότερα από όσα επλήρωσαν όλοι ομού οι άλλοι συμπολίται μας, τον Καλλίαν τον υιόν του Ιππονίκου (14). Αυτόν λοιπόν επανειλημμένως ηρώτησα, ότε εγίνετο λόγος διά τους υιούς του — διότι αυτός έχει δύο υιούς — ω Καλλία, είπον εγώ, αν είχες, αντί των δύο υιών, δύο πώλους ή δύο μόσχους, θα ανεζητούσαμεν να λάβωμεν εις την υπηρεσίαν μας δι' αυτούς ένα επιστάτην με μισθόν, ένα ικανόν βέβαια άνθρωπον, όστις να κάμη αυτούς τελείους καθ' όλα, ώστε να είνε επιτήδειοι ο καθένας διά το κατάλληλον έργον του. Θα ήτο δε αυτός ο επιστάτης ή ένας από τους ιππικούς βέβαια διά τον πώλον, ή ένας από τους γεωργικούς διά τον μόσχον. Τώρα δε, αφού οι υιοί σου είνε άνθρωποι, τι είδους επιστάτην σκέπτεσαι να προσλάβης δι' αυτούς; Ποίος διδάσκαλος έχει αυτήν την επιστημονικήν ικανότητα, ήτις αφορά εις τον άνθρωπον γενικώς και εις τον πολίτην ιδιαιτέρως; Διότι φρονώ ότι έχεις σκεφθή περί αυτού του πράγματος, αφού έχεις παιδιά. Γνωρίζεις λοιπόν κανένα, είπον εγώ, ή όχι; — Μάλιστα, απήντησε ο Καλλίας. — Ποίος είνε αυτός, ηρώτησα εγώ, και από πού είνε και πόσα λαμβάνει διά μισθόν

της διδασκαλίας του; – Αυτός είναι ο Εύηνος, ω Σώκρατες, μου είπεν εκείνος, ο Πάριος, και λαμβάνει μισθόν από τον κάθε μαθητήν του πέντε μνας (15). Εγώ τότε εμακάρισα τον Εύηνον, αν είναι αληθές ότι γνωρίζει αυτήν την σπουδαίαν τέχνην και την διδάσκει τόσον αρμονικώς. Εγώ τουλάχιστον και ο ίδιος βεβαίως θα το εθεώρουν αυτό τιμήν μου και θα ήμουν ένδοξος και υπερήφανος, εάν εγνώριζα αυτά τα οποία διδάσκει ο Εύηνος. Αλλά δυστυχώς δεν τα γνωρίζω, ω άνδρες Αθηναίοι.

V. Αλλ' ημπορούσε να με διακόψη και να με ερωτήση ίσως κάθε ένας από σας. Αλλ' ω Σώκρατες, εάν αληθώς δεν έχης αυτάς τας γνώσεις, τι ακατανόητον πράγμα είναι αυτό το ιδικόν σου; Πόθεν προήλθαν αι συκοφαντίαι αυταί, αι οποίαι διασπείρονται εναντίον σου; Διότι βέβαια διά σε, όπου δεν έκαμνες τίποτε περιεργότερον από ό,τι κάμνουν οι άλλοι άνθρωποι, δεν θα διεσπείρετο τόση φήμη, και δεν θα εγίνετο ποτέ τόσος λόγος, εάν δεν έκαμνες κάτι τι διαφορετικόν από τους άλλους. Λέγε μας λοιπόν ποίον είναι αυτό πού έκαμνες, διά να μη εκδώσωμεν άδικον απόφασιν, επινοούντες με την φαντασίαν μας ανύπαρκτα πράγματα διά σε. Μου φαίνεται ότι, όστις κάμνει αυτήν δα την ένστασιν, έχει δίκαιον. Εγώ λοιπόν θα προσπαθήσω να αποδείξω τι επί τέλους είναι αυτό, το οποίον έκαμε και το όνομά μου τόσον ένδοxon και συνάμα έγινεν αφορμή των εναντίον μου συκοφαντιών. Ακούσατε λοιπόν. Και ίσως μεν φανώ εις μερικούς από σας ότι δεν ομιλώ σοβαρώς, αλλ' ότι παίζω. Να ηξεύρετε όμως καλά, θα σας είπω όλην την αλήθειαν.

Εγώ, ω άνδρες Αθηναίοι, διά κανέν άλλο πράγμα δεν απέκτησα αυτό το όνομα, αλλά διά κάποιαν σοφίαν βέβαια. Ποία δε ακριβώς λέγω ότι είναι αυτή η σοφία; Αυτή είναι ανθρωπίνη σοφία βεβαίως. Διότι τώντι στοχάζομαι ότι ως προς αυτήν την σοφίαν είμαι σοφός· ενώ ούτοι οι άλλοι σοφοί, διά τους οποίους προ ολίγου ωμίλησα, ίσως ημπορεί να είναι σοφοί ως προς έν άλλο είδος σοφίας, πολύ ανωτέρας από την ανθρωπίνην, ή δεν ηξεύρω τι να σας είπω δι' αυτήν την σοφίαν των. Διότι εγώ τουλάχιστον αυτήν την σοφίαν δεν την γνωρίζω βεβαίως, αλλ' όστις λέγει ότι γνωρίζω αυτήν, αυτός και ψεύδεται και λέγει ταύτα με σκοπόν να με συκοφαντήση. Αλλά σας παρακαλώ, ω άνδρες Αθηναίοι, να μη θορυβήσετε και αν φανώ ακόμη ότι σας λέγω πολύ μεγάλον λόγον προς καύχησίν μου. Διότι ο λόγος, τον οποίον θα σας είπω τώρα, δεν είναι ιδικός μου, αλλ' ανήκει εις μίαν προσωπικότητα παρά πολύ αξιόπιστον. Επειδή μάρτυρα της ιδικής μου σοφίας θα σας φέρω τον ίδιον τον θεόν των Δελφών, όστις θα σας είπη ποία είναι η σοφία, την οποίαν έχω εγώ και ποίου είδους.

Γνωρίζετε βέβαια, καθώς νομίζω, τον Χαιρεφώντα (16). Ούτος καθώς υπήρξεν ιδικός μου φίλος από της νεανικής του ηλικίας, ομοίως απaráλλακτα υπήρξε και της δημοκρατίας σας οπαδός και συγκατεδικάσθη μαζί σας εις την πρόσφατον εξορίαν επί των Τριάκοντα και επανήλθε πάλιν εις την πόλιν μαζί σας. Και γνωρίζετε δα πολύ καλά ποίου είδους άνθρωπος ήτο ο Χαιρεφών αυτός και πόσον ήτο ορμητικός και θερμός εις ό,τι ήθελεν επιχειρήσει. Αυτός λοιπόν μίαν ημέραν μεταβάς εις τους Δελφούς, ετόλμησε να κάμη αυτήν την ερώτησιν εις το μαντείον. Και πάλιν σας παρακαλώ, ω άνδρες, να μη θορυβήτε δι' αυτό οπού θα σας είπω. Ηρώτησε λοιπόν το μαντείον αν υπάρχη εις τον κόσμον κανένας άλλος άνθρωπος πλέον σοφώτερος από εμέ.

Απεκρίθη δε η Πυθία (17) ότι δεν υπάρχη κανείς άλλος από εμέ σοφώτερος. Και θα σας επιβεβαίωση αυτά ο αδελφός του, όστις είναι παρών εδώ, αφού εκείνος έχει πλέον αποθάνει.

VI. Στοχασθήτε δε διά ποίαν αιτίαν σας λέγω αυτά όλα. Τα λέγω, διότι έχω σκοπόν να σας αποδείξω πόθεν προήλθεν η εναντίον μου διαβολή. Εγώ, αφού ήκουσα αυτήν την απάντησιν του μαντείου,

εσυλλογισζόμενη μόνος μου ως εξής· τι επί τέλους λέγει ο Απόλλων και ποίαν έννοιαν υποκρύπτουσιν οι λόγοι του εκείνοι; Διότι τώντι γνωρίζω καλά ότι εις εμέ δεν υπάρχει καμμία σοφία ούτε μεγάλη ούτε μικρά. Τι λοιπόν τάχα εννοεί ο θεός διακηρύττων ότι εγώ είμαι σοφώτατος από όλους τους ανθρώπους; Διότι βεβαίως ο θεός δεν ψεύδεται ποτέ· διότι δεν είναι πρόπον τούτο εις αυτόν. Και πολύν μεν καιρόν ήμουν εις απορίαν τι τέλος πάντων εννοούσεν ο χρησμός του μαντείου, έως ου, ύστερον από πολύν κόπον, εσκεφθην να κάμω μίαν τοιούτου είδους έρευναν εις εξήγησιν αυτού. Μετέβην εις ένα εκ των συμπολιτών μας, όστις έχει φήμην ότι είναι σοφός, στοχαζόμενος ότι εδώ καλύτερα από κάθε άλλο μέρος θα ημπορούσα να εξελέξω απατάμενον το μαντείου και ν' αποδείξω εις τον χρησμόν ότι αυτός εδώ ο άνθρωπος είναι σοφώτερος από εμέ, ενώ συ, ω μαντείου, είπες ότι εγώ είμαι σοφώτερος. Καλοστοχαζόμενος λοιπόν αυτόν – του οποίου δεν έχω ανάγκην να είπω το όνομα, ήτο όμως ένας από τους πλέον μεγάλους πολιτικούς μας, σχετικώς με τον οποίον μου συνέβη κατά την εξέτασιν τοιούτον τι οπού δεν επερίμενα – και συνομιλών με αυτόν είδα ότι αυτός ο άνθρωπος πιστεύεται μεν από πολλούς άλλους ότι είναι σοφός, και μάλιστα από τον ίδιον τον εαυτόν του, όμως αληθινά δεν είναι σοφός. Αφού εννόησα τούτο, επεχείρησα ν' αποδείξω εις αυτόν ότι επίστευε μεν ότι είναι σοφός, δεν είναι όμως. Ένεκα τούτου λοιπόν και εις αυτόν έγιννα μισητός και εις πολλούς άλλους από τους φίλους του, οι οποίοι ήσαν παρόντες κατά την συνομιλίαν μας. Το βέβαιον όμως είναι, ότι ενώ απεχωριζόμενη από αυτόν, ήρχισα να σκέπτομαι μόνος μου, ότι από αυτόν βεβαίως τον άνθρωπον εγώ είμαι σοφώτερος· ως φαίνεται όμως, κανείς από τους δύο μας δεν γνωρίζει κανέν, το οποίον να είναι τελείως καλόν πράγμα. Υπάρχει όμως αυτή η διαφορά μεταξύ μας. Αυτός μεν φαντάζεται ότι γνωρίζει κάτι τι, ενώ δεν γνωρίζει τίποτε, εγώ δε, καθώς δεν γνωρίζω τίποτε, έτσι και πιστεύω ότι δεν γνωρίζω. Μου φαίνεται λοιπόν βεβαίως ότι εγώ είμαι ολίγον τι σοφώτερος από αυτόν, ως προς τούτο ακριβώς, ότι όσα δεν γνωρίζω, αυτά και πιστεύω ότι δεν τα γνωρίζω. Τότε μετέβην εις άλλον συμπολίτην μας από εκείνους, οι οποίοι έχουσι την φήμην ότι είναι σοφώτεροι από τον πρώτον εκείνον, και μου εφάνη ότι ήκουσα απαραλλάκτως τα ίδια και από αυτόν. Έκτοτε ένεκα τούτου και εις εκείνον και εις πολλούς άλλους συμπολίτας μας έγιννα μισητός.

VII. Μετά ταύτα λοιπόν κατά σειράν ήρχισα να πηγαίνω προς άλλους συμπολίτας μας, αν και εγνώριζα καλά ότι εγινόμενη μισητός εις αυτούς – και ελυπούμην διά τούτο, και εφοβούμην τα επακόλουθα του μίσους – αλλ' όμως εφρόνουν ότι ήτο ανάγκη, χωρίς αμφιβολίαν, να προτιμήσω από όλα τα άλλα το λόγιον του Απόλλωνος. Μου εφαιένετο λοιπόν καλόν ότι πρέπει να υπάγω προς όλους εκείνους, οι οποίοι είχαν την μεγαλυτέραν φήμην ότι γνωρίζουν κάτι τι, διότι ήθελα να ανακαλύψω την πραγματική έννοιαν του χρησμού. Και μα τον κύνα (18), ω άνδρες Αθηναίοι, – διότι πρέπει να σας λέγω όλην την αλήθειαν – τώντι εγώ έπαθα κάτι τι τοιούτον. Όσοι εξ αυτών είχαν την καλήν φήμην ότι είναι σοφώτατοι, εις εμέ οπού ανεζήτουν να εννοήσω τον χρησμόν του θεού, εφάνησαν αμαθέστατοι σχεδόν, άλλοι δε οπού εθεωρούντο από τους άλλους, ότι είναι πολύ ολίγον νοήμονες, μου εφάνησαν ότι είναι μάλιστα παρά πολύ συνετοί άνθρωποι. Πρέπει δε βεβαίως να αφηγηθώ όλας τας περιπλανήσεις μου, τας οποίας έκαμα, ως παθήματα ανθρώπου, όστις υποβάλλεται εις διαφόρους κόπους, ίνα εις εμέ τέλος πάντων ο χρησμός φανή πλέον ανεπίδεκτος ελέγχου. Διότι μετά τους πολιτικούς επορεύθην προς τους ποιητάς, τόσον τους τραγωδοποιούς (19) όσον και τους διθυραμθοποιούς (20) και τους λοιπούς ποιητάς (21), στοχαζόμενος ότι εδώ θα φωραθώ πλέον με σαφεστάτας αποδείξεις ότι είμαι αμαθέστερος από εκείνους. Αναφέρων λοιπόν εκείνα τα ποιήματά των, οπού μου εφαιένοντο ότι με περισσοτέραν επιτυχίαν αυτοί επραγματεύθησαν, κατ' επανάληψιν ηρώτων αυτούς τι ήθελαν να εννοήσουν και ποίος ήτο ο σκοπός και η οικονομία των έργων των

εκείνων, διά να διδαχθῶ συγχρόνως και κάτι τι από αυτούς. Αλλ' εντρέπομαι αληθῶς να σας εἶπω, ὡ ἄνδρες, την αλήθειαν. Ὅμως πρέπει να εἶπω αὐτήν. Δηλαδή, διά να ομιλήσω με συντομίαν, ὅλοι σχεδόν εκείνοι, οἱ ὁποῖοι παρευρέθησαν τότε εκεί εἰς την συνομιλίαν μας, ἀν τους ηρώτα κανεῖς, ἠμποροῦσαν να ἀπαντήσουν πολὺ καλύτερα ἀπὸ αυτούς τους ἰδίους ποιητάς περί των ποιημάτων, τὰ ὁποῖα οἱ ἴδιοι εἶχον συνθέσει. Εγνώρισα λοιπόν και διά τους ποιητάς ἀμέσως αὐτό, ὅτι ὅσα ποιήματα γράφουν, δὲν τα γράφουν ἀπὸ σοφίαν των, ἀλλ' ἀπὸ κάποιαν φυσικὴν των κλίσιν και ἀπὸ ενθουσιασμόν και ἐμπνευσιν (22) ὁμοιάζουσιν ἀπαράλλακτα με τον ενθουσιασμόν, ἀπὸ τον ὁποῖον κυριεύονται οἱ θεομάντεις (23) και οἱ χρησμοδοί· διότι ὡσαύτως και οὔτοι, λέγουν μεν πολλὰ ὠραία πράγματα, ὅμως δὲν εννοοῦν κανέν ἀπὸ εκείνα, τὰ ὁποῖα λέγουν. Τοιούτου εἴδους πάθος περίπου μου ἐφάνη ὅτι συμβαίνει και εἰς τους ποιητάς. Και συγχρόνως ἐνόησα ὅτι αὐτοί ἐνεκα της ποιήσεώς των ἐφρόνουν ὅτι και κατὰ τὰ λοιπὰ πράγματα ἦσαν σοφώτατοι ἄνθρωποι, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν. Ἄφησα λοιπόν και αὐτούς, στοχαζόμενος ὅτι εἶμαι ἀνώτερος και ἀπὸ αὐτούς κατὰ το ἴδιον πλεονέκτημα, κατὰ το ὁποῖον ἐφάνην ἀνώτερος και ἀπὸ τους πολιτικούς.

VIII. Τελευταῖον λοιπόν ἐπήγα και συνήντησα τους χειροτέχνας (24). Διότι εἶχα την συναίσθησιν ὅτι τίποτε σχεδόν δὲν ἐγνώριζα ἐγὼ ἀπὸ την τέχνην των, και ἤμουν πεπεισμένος ὅτι αὐτοὺς βεβαίως θα τους εὕρω πολὺ ἰκανοὺς εἰς πολλὰ ὠραία πράγματα. Και ὡς προς τούτο μεν δὲν ἠπατήθην, ἀλλ' ἐγνώριζαν οὔτοι, ὅσα ἐγὼ ἠγνόουν, και κατὰ τούτο ἦσαν σοφώτεροι ἀπὸ ἐμέ. Αλλ' ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μου ἐφάνησαν και οἱ σπουδαῖοι χειροτέχνοι ὅτι ἔχουν το ἴδιον ἀκριβῶς ἐλάττωμα, το ὁποῖον εἶχαν και οἱ ποιηταί. Ἐκαστος ἀπὸ αὐτούς, διότι καλῶς ἐκτελεῖ την τέχνην του, εἶχε την ἀπαίτησιν ὅτι και κατὰ τὰ ἄλλα τὰ πλέον σπουδαιότατα πράγματα, ἦτοι τὰ πολιτικά και την διοίκησιν της πόλεως, εἶνε σοφώτατος. Και αὐτό μόνον το ἐλάττωμά των, ἡ πλάνη των και ἡ μωρία των, τόσον ἐσκέπαζεν ἐκείνην την μεγάλην σοφίαν των, ὥστε ἐξεμηδένιζεν αὐτήν. Ὅθεν ηρώτων τον εαυτόν μου κατ' ἐπανάληψιν, ὡς να ὠμίλουν ἐν ὀνόματι του χρησμοῦ πάντοτε, τι ἐκ των δύο να προτιμήσω, να εἶμαι τοιούτος καθὼς εἶμαι, και χωρὶς να εἶμαι διόλου σοφός, να ἔχω την σοφίαν ἐκείνων, και χωρὶς να εἶμαι ἀμαθής, να ἔχω την ἀμάθειαν ἐκείνων, ἢ και τὰ δύο, να ἔχω την σοφίαν δηλαδή και την ἀμάθειαν, τὰ ὁποῖα ἐκείνοι ἔχουν, και να εἶμαι και ἐγὼ καθὼς ἐκείνοι. Ἀπεκρίθην λοιπόν εἰς τον εαυτόν μου και εἰς τον χρησμόν ὅτι δι' ἐμέ εἶνε καλύτερον να εἶμαι καθὼς εἶμαι.

IX. Εξ αἰτίας της παρουσίας ἀκριβῶς ἐξετάσεως, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολλὰ μίση ἐγεννήθησαν ἐναντίον μου και ἀντιπάθειαι πολὺ ἰσχυρόταται και ἐπικίνδυνοι, ὥστε να προκύψωσιν ἐξ αὐτῶν πολλὰ ἰσχυροφανταίαι, ὀνομάζομαι δε με τούτο το ὄνομα, ὅτι εἶμαι σοφός. Διότι ὅλοι ὅσοι εἶνε παρόντες κατὰ τας διαφόρους ομιλίαις μου, πιστεύουν ὅτι ἐγὼ εἶμαι σοφός ὡς προς εκείνα τὰ πράγματα, ὡς προς τὰ ὁποῖα ἠθέλον ἀποκαλύψει την ἀμάθειαν των ἄλλων. Και ὅμως τουναντίον, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μου φαίνεται ὅτι μόνον ὁ θεός τῶντι εἶνε σοφός, και τούτο ἴσα-ἴσα ἠθέλησε να εἶπη ὁ Ἀπόλλων με τον χρησμόν του αὐτόν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη σοφία πολὺ μικρὰν ἀξίαν ἔχει ἢ διά να εἶπω καλύτερον, μάλιστα, καμμίαν. Και προφανῶς τούτο ἐννόει το μαντεῖον περί του Σωκράτους. Μετεχειρίσθη δε προς τον σκοπὸν τούτον το ἰδικόν μου ὄνομα ὡς παράδειγμα, καθὼς ἠθέλε κάμει ἐάν ἠθέλεν εἶπει ὅτι αὐτός, ὡ ἄνθρωποι, εἶνε σοφώτατος ἀπὸ σας, ὅστις ἀναγνωρίζει, καθὼς ὁ Σωκράτης ὅτι, ὡς προς την σοφίαν, ἀληθῶς δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν. Διά τούτο λοιπόν ἐγὼ ἀκόμη και τὴν ὥρα, περιερχόμενος την πόλιν, ἀναζητῶ και ἐξετάζω κατὰ την θέλησιν του θεοῦ, ἀν ἴσως και εὕρω κανένα ἀληθῶς σοφόν και ἀπὸ τους ἀστούς και ἀπὸ τους ξένους· και ὁσάκις δὲν μου φαίνεται ὅτι πράγματι εἶνε σοφός κανεῖς, τότε συντελών εἰς την ὀρθὴν ἐξήγησιν του χρησμοῦ, κάμνω να ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν εἶνε σοφός. Και ἐνεκα

αυτής της ασχολίας μου δεν μου έμεινε καιρός άλλος ούτε εις τα πολιτικά να καταγίνω και να πράξω κάτι τι αξιόλογον, ούτε διά τας ιδιωτικές μου υποθέσεις να φροντίσω, αλλ' ευρίσκομαι εις μεγίστην πενίαν ένεκα του σεβασμού, τον οποίον απονέμω εις τον θεόν των Δελφών.

X. Προς τούτοις πολλοί νέοι, όσοι μάλιστα δεν έχουν καμμίαν ενασχόλησιν, παίδες πλουσιωτάτων συμπολιτών μας, ακολουθούντες κατόπιν μου αυτοπροαιρέτως, χωρίς καμμίαν παρακίνησιν, αισθάνονται μεγάλην ευχαρίστησιν να με ακούουν με ποίον τρόπον αποδεικνύω τας πλάνας των ανθρώπων και κατόπιν αυτοί πάλιν πολλάκις, μιμούμενοι εμέ, επιχειρούν να εξετάζουν άλλους, τους οποίους ήθελον συναντήσιν. Και μη αμφιβάλλετε ότι, καθώς στοχάζομαι, ευρίσκουν μέγα πλήθος ανθρώπων, οι οποίοι φαντάζονται μεν ότι γνωρίζουν κάτι τι, γνωρίζουν δε τώντι πολύ ολίγα πράγματα, ή μάλλον κανέν. Ένεκα δε τούτου εκείνοι, οι οποίοι εξελέγχονται από αυτούς ως αμαθείς, οργίζονται εναντίον μου και όχι εναντίον του εαυτού των, καθώς έπρεπε, διά την αμάθειάν των και λέγουν ότι υπάρχει κάποιος Σωκράτης, ένας άνθρωπος μιαιώτατος, ο οποίος διαφθείρει την νεολαίαν. Και όταν κανείς ήθελε τους ερωτήσιν τι είναι αυτό, όπου κάμνει αυτός ο άνθρωπος, και τι διδάσκει και διαφθείρει τους νέους, δεν ημπορούν μεν να δώσουν καμμίαν απάντησιν, αλλ' ευρίσκονται εις άγνοϊαν, διά να μη φαίνονται δε ότι ταράσσονται, ως μη έχοντες ωρισμένα γεγονότα εναντίον μου, διαδίδουν αυτά, τα οποία προχείρως λέγουν και εναντίον όλων των φιλοσόφων εν γένει, ότι δηλαδή διδάσκει δι' όσα συμβαίνουν εις τον ουρανόν και εις τα βάθη της γης, και ότι να μη πιστεύουν οι άνθρωποι εις τους θεούς, και ότι με τους λόγους του μίαν άδικον υπόθεσιν την κάμνει δικαίαν. Διότι την αλήθειαν, ως φρονώ, δεν θα ετολμούσαν να είπουν, επειδή γίνονται κατάδηλοι ότι προσποιούνται μεν ότι γνωρίζουν κάτι τι, δεν γνωρίζουν όμως τίποτε. Επειδή λοιπόν ούτοι είναι όντως φιλόνοικοι, κατ' εμέ, και ορμητικοί και πολλοί κατά τον αριθμόν, και ιδίως ομιλούν καλώς διωργανωμένοι και με μίαν ευγλωττίαν πολύ πειστικήν, έχουσι γεμίσει τα ώτα σας με τας συκοφαντίας αυτάς, τας οποίας λέγουν εναντίον μου και προ πολλού χρόνου και με μεγάλην σφροδρότητα. Εξ αυτών δε των διαβολών λαβών την αφορμήν και ο Μέλητος επετέθη εναντίον μου και ο Άνυτος και ο Λύκων· ο μεν Μέλητος, διότι εξωργίσθη εναντίον μου χάριν των ποιητών (25), ο δε Άνυτος χάριν των τεχνιτών (26) και των πολιτικών, ο δε Λύκων χάριν των Ρητόρων (27). Ωστε ως προς αυτό, ίσα-ίσα, το οποίον εις την αρχήν είπα, θαυμαστόν και παράδοξον θα το εθεώρουν εγώ, αν ήθελα κατορθώσιν εις τόσον ολίγον χρονικόν διάστημα να εξαλείψω από το πνεύμα σας αυτήν την συκοφαντίαν, ενώ έχει γίνει εις τόσον μέγα χρονικόν διάστημα και τόσον έχει ριζοβολήσει. Αυτά είναι, ω άνδρες Αθηναίοι, εκείνα τα οποία πρωύτερα έλεγα ότι με όλην την αλήθειαν θα σας εκθέσω και θα σας διηγηθώ και σας είπα λοιπόν αυτά, χωρίς να αποκρύψω τίποτα από σας ούτε μέγα, ούτε μικρόν, και χωρίς από φόβον να σιωπήσω κανέν, καίτοι ηξεύρω σχεδόν ότι ένεκα αυτής προ πάντων της παρρησίας μου μισούμαι. Αλλά τούτο είναι προσέτι μία τρανή απόδειξις ότι λέγω την αλήθειαν και ότι κατ' αυτόν τον τρόπον επήγασεν η εναντίον μου διαβολή, και αυτά είναι τα αίτια αυτής. Και είτε τώρα, είτε μετά ταύτα θελήσετε να εξετάσετε δι' αυτά τα πράγματα, θα εύρετε ότι έτσι είναι.

XI. Περί μεν λοιπόν εκείνων των κατηγοριών, τας οποίας οι πρώτοι μου κατήγοροι έκαμαν εναντίον μου, αυτά ας είναι αρκετή απολογία μου προς σας· τώρα δε κατόπιν από αυτά, θα προσπαθήσω να απολογηθώ εις τον Μέλητον τον αγαθόν και φιλόπολιν, καθώς λέγει αυτός, και εις τους άλλους, τους τελευταίους κατηγορούς μου.

Πάλιν λοιπόν τώρα, επειδή είναι άλλοι οι κατήγοροι μου αυτοί, ας επαναλάβωμεν την τελευταίαν έγγραφον κατηγορίαν των, καθώς ανεγνώσαμεν και την πρώτην. Είναι δε αύτη περίπου: Λέγει ότι ο

Σωκράτης είνε ένοχος, διότι και τους νέους διαφθείρει και διότι δεν πιστεύει εις τους θεούς, τους οποίους η πόλις πιστεύει και διότι αντ' αυτών παρουσιάζει άλλα νέα δαιμόνια (28). Το μεν έγκλημά μου δα τοιούτον είνε. Ας εξετάσωμεν δε έν έκαστον σημείον αυτού χωριστά. Λέγει η κατηγορία ότι εγώ είμαι ένοχος αδικίας, διότι διαφθείρω την νεολαίαν. Εγώ όμως τουναντίον λέγω, ω άνδρες Αθηναίοι, ότι δικαίως ίσα-ίσα ο Μέλητος είνε ένοχος, διότι εις πράγμα τόσον σοβαρόν αστεΐζεται, κατηγορών ενώπιον του δικαστηρίου σας με μεγάλην αδιαφορίαν πολίτας, διά να φαίνεται ότι με σπουδαιότητα φροντίζει διά πράγματα, διά τα οποία διόλου έως τώρα δεν εφρόντισεν. Ότι δε τούτο έτσι είνε, θα προσπαθήσω και προς υμάς να το αποδείξω.

XII. Παρακαλώ λοιπόν, έλα εδώ τόρα συ, Μέλητε, είπε. Διά κανέν άλλο πράγμα δεν μεριμνάς τόσον πολύ παρά πώς να γίνουν οι νέοι όσον το δυνατόν χρησιότατοι;

&Μέλητος.&

Διά κανέν άλλο βέβαια.

&Σωκράτης.&

Έλα λοιπόν τόρα ειπέ εις τους δικαστάς, ποίος είνε εκείνος ο άνθρωπος οπού κάμνει τους νέους χρηστοτέρους; Είνε φανερόν ότι τον ηξεύρεις, αφού σε μέλει βέβαια δι' αυτά τα ζητήματα. Διότι, αφού ανεκάλυψες εμέ, καθώς λέγεις, ότι διαφθείρω τους νέους, με καταγγέλλεις προς αυτούς εδώ και απαγγέλλεις εναντίον μου κατηγορίαν διά την πράξιν μου ταύτην. Αλλ' όμως έλα ειπέ τόρα και εκείνον δα οπού κάμνει τους νέους χρηστοτέρους και φανέρωσον εδώ εις τους δικαστάς ποίος είνε αυτός. Ομίλησον . . . Βλέπεις, ω Μέλητε, ότι σιωπάς, και δεν ημπορείς να τον ονομάσης αυτόν; Και όμως δεν σου φαίνεται ότι αυτό είνε επαίσχυντον και ικανή απόδειξις εις εκείνο, το οποίον ακριβώς εγώ λέγω, ότι εσέ διόλου δεν σε μέλει διά την εκπαίδευσιν των νέων; Αλλ' ειπέ, καλέ Μέλητε, ποίος κάμνει αυτούς καλυτέρους;

&Μέλητος.&

Οι νόμοι.

&Σωκράτης.&

Μα δεν σε ερωτώ δι' αυτό, καλότυχε, αλλά ποίος άνθρωπος, όστις εν πρώτοις γνωρίζει και αυτό τούτο ακριβώς οπού είπες, τους νόμους.

&Μέλητος.&

Αυτοί εδώ οι δικασταί (29), ω Σώκρατες.

&Σωκράτης.&

Τι λέγεις, ω Μέλητε; Αυτοί εδώ οι δικασταί είνε ικανοί να εκπαιδεύουν τους νέους και να τους κάμνουν χρηστοτέρους;

&Μέλητος.&

Μάλιστα.

&Σωκράτης.&

Τι από τα δύο, όλοι ομού οι δικασταί είνε ικανοί προς τούτο, ή μερικοί μεν από αυτούς μόνον, μερικοί δε όχι;

&Μέλητος.&

Όλοι οι δικασταί.

&Σωκράτης.&

Αυτά που λέγεις είνε θαυμάσια τώντι, μα την Ήραν, και ανεκάλυψες έτσι μεγάλην αφθονίαν ανθρώπων, οι οποίοι ημπορούν να ωφελούν τους νέους. Αλλά τι λοιπόν; Αυτοί εδώ οι ακροαταί όλοι, οπού μας ακούουν, επίσης ημπορούν να κάμνουν τους νέους καλυτέρους ή όχι;

&Μέλητος.&

Και αυτοί ημπορούν επίσης.

&Σωκράτης.&

Αλλά και οι βουλευταί, (30) ημπορούν και αυτοί;

&Μέλητος.&

Και οι βουλευταί ομοίως.

&Σωκράτης.&

Αλλ' ω Μέλητε, μήπως λοιπόν εκείνοι οπού συνέρχονται εις την Εκκλησίαν του λαού, (31) οι Εκκλησιασταί, διαφθείρουν τους νέους; ή και εκείνοι όλοι είνε ομοίως ικανοί να κάμνουν αυτούς καλυτέρους;

&Μέλητος.&

Και εκείνοι είνε ομοίως ικανοί εις αυτό.

&Σωκράτης.&

Ως φαίνεται λοιπόν, όλοι οι Αθηναίοι ημπορούν να κάμουν τους νέους καλούς και αγαθούς, εκτός εμού, εγώ δε μόνος τους διαφθείρω. Αυτό εννοείς;

&Μέλητος.&

Μάλιστα. Αυτό ακριβώς εννοώ.

&Σωκράτης.&

Με κρίνεις βέβαια ως ένα από τους πλέον δυστυχείς ανθρώπους. Αλλά σε παρακαλώ, απάντησον. Σου φαίνεται βεβαίως ότι το ίδιον είνε και όταν ομιλώμεν διά ίππους. Εκείνοι μεν οπού κάμουν αυτούς χρησιμωτέρους είνε όλος ο κόσμος, ένας δε μόνος είνε οπού τους διαφθείρει; ή όλως διόλου το εναντίον, ένας μεν μόνος υπάρχει, όστις είνε ικανός να κάμνη αυτούς χρησιμωτέρους, ή πολύ ολίγοι, εκείνοι οπού ονομάζονται ιππικοί, οι δε επίλοιποι άνθρωποι, εάν ίσα-ίσα καταγίνωνται με τους ίππους πάντοτε και μεταχειρίζονται αυτούς εις χρήσιν των, τους διαφθείρουν; Δεν είνε έτσι, ω Μέλητε, και διά τους ίππους και δι' όλα τα άλλα ζώα; Βεβαιότατα αναμφιβόλως, κατ' εμέ, είτε συ και ο Άνυτος αρνηθήτε αυτό, είτε το παραδεχθήτε. Διότι πολύ μεγάλη ευτυχία και έκτακτον πλεονέκτημα θα ήτο διά τους νέους, αν αληθεία ένας μεν μόνος είνε ικανός να διαφθείρη αυτούς, καθώς συ λέγεις, οι δε λοιποί όλοι ημπορούσαν να τους ωφελούν και να τους κάμνουν χρηστοτέρους. Αλλ' όμως δεν είνε έτσι, ω Μέλητε. Διότι συ αρκετήν επίδειξιν έκαμες ειπών ότι έως τώρα ποτέ δεν εφρόντισες διά την εκπαίδευσιν των νέων και αδιστάκτως ομολογείς την αμέλειάν σου, ότι διόλου δεν

έχεις μεριμνήσει διά τα ζητήματα αυτά, διά τα οποία εισάγεις εμέ εις δίκην.

XIII. Ακόμη δε απάντησον, σε παρακαλώ, ω δι' αγάπην του Διός, Μέλητε, ποίον είνε καλύτερον, να κατοική κανείς μετά πολιτών εναρέτων ή μετά κακών και διεφθαρμένων; Απάντησον, φίλε μου, διότι δεν σε ερωτώ βεβαίως κανέν πράγμα δύσκολον. Δεν είνε αληθές ότι οι μεν κακοί άνθρωποι προξενούν κάποιον κακόν βέβαια εις εκείνους, οι οποίοι διαρκώς συνδιαιτώνται με αυτούς, οι δε ενάρετοι προξενούν κάποιον καλόν εις εκείνους, οι οποίοι πάντοτε με αυτούς συζώσι;

&Μέλητος.&

Μάλιστα.

&Σωκράτης.&

Υπάρχει λοιπόν κανείς άνθρωπος, όστις προτιμά να βλάπτεται μάλλον από εκείνους, με τους οποίους συνήθως συζή, παρά να ωφεληται; Απάντησόν μοι, αγαπητέ. Διότι ο νόμος ίσα-ίσα διατάσσει να απαντούν οι αντίδικοι ο ένας εις τον άλλον. Υπάρχει κανείς, ο οποίος προτιμά να βλάπτεται μάλλον παρά να ωφεληται;

&Μέλητος.&

Όχι βέβαια. Δεν υπάρχει.

&Σωκράτης.&

Έλα λοιπόν ειπέ μου τώρα. Εμένα με κατήγγειλες εδώ, διότι φρονείς ότι διαφθείρω τους νέους και κάμνω αυτούς χειροτέρους. Απάντησον όμως, τι από τα δύο, εκουσίως τους διαφθείρω ή ακουσίως;

&Μέλητος.&

Εκουσίως βεβαιότατα.

&Σωκράτης.&

Μα πώς, ω Μέλητε, συ οπού είσαι τόσον νέος, είσαι λοιπόν τόσον πολύ σοφώτερος από εμέ, οπού έχω τόσον γεροντικήν ηλικίαν, ώστε συ μεν γνωρίζεις ότι οι μεν κακοί άνθρωποι κάποιον κακόν βέβαια προξενούν εκάστοτε εις εκείνους, οι οποίοι συζώσι με αυτούς, οι δε ενάρετοι προξενούν εις αυτούς καλόν. Εγώ δε τη αληθεία εις τοσαύτην αμάθειαν κατήντησα, ώστε και τούτο ακόμη αγνωώ, ότι εάν κάμω κακόν κανένα άνθρωπον από εκείνους, οπού με συναναστρέφονται, θα διακινδυνεύσω τότε να πάθω κάποιον κακόν από αυτόν, ώστε τούτο το τόσον μέγα κακόν εκουσίως το προξενώ εις τον εαυτόν μου, καθώς συ διατείνεσαι; Ως προς αυτά εγώ δεν πείθομαι εις σε, ω Μέλητε, νομίζω δε και κανείς άλλος άνθρωπος δεν θα πεισθή· αλλ' ή δεν διαφθείρω τους νέους ή εάν τους διαφθείρω, το κάμνω αυτό χωρίς να θέλω· ώστε συ βεβαίως και εις τας δύο περιπτώσεις ψεύδεσαι και συκοφαντείς. Εάν όμως χωρίς να θέλω διαφθείρω τους νέους, διά τα τοιαύτα εγκλήματα, ως γνωστόν, δεν υπάρχει νόμος δημοσία ν' απαγγέλλεται κατηγορία εναντίον μου, αλλ' αφ' ού με λάβουν κατά μέρος εκείνοι οπού έχουν το δικαίωμα εις τούτο, να παραστήσουν εις εμέ την πλάνην μου και να με συμβουλεύσουν. Διότι είνε φανερόν ότι, εάν με την συμβουλήν των αυτήν καλώς οδηγηθώ, θα παύσω να κάμνω αυτό, το οποίον βέβαια χωρίς να θέλω κάμνω. Συ όμως απέφυγες και δεν ηθέλησες να με πλησιάσης και να μου παραστήσης την πλάνην μου αυτήν, αλλά δημοσία με καταγγέλλεις εδώ εις το δικαστήριον, όπου ο νόμος διατάσσει να δικάζονται εκείνοι, οι οποίοι έχουν ανάγκην τιμωρίας

και ποινης, αλλ' οχι διδασκαλιας και παραινεσεως.

XIV. ΑΛΛ' ομως εκεινο το οποιον ελεγα εγω, ω ανδρες Αθηναιοι, εινε φανερον πλεον, οτι ο Μελητος δι' αυτα τα ζητηματα δεν εφροντισε ποτε του, ουτε πολυ, ουτε ολιγον. Ομως απαντησον μας τωρα, ω Μελητε, με ποιον τροπον εννοεις οτι εγω διαφθειρω τους νεους; Αλλα διατι καθημαι και σε ερωτω, αφου εινε φανερωτατον βεβαιως οτι κατα το κατηγορητηριον οπου υπεγραψες εναντιον μου, λεγεις οτι εγω διαφθειρω τους νεους διδασκων αυτους να μη πιστευουν τους θεους, τους οποιους η πολις πιστευει, αλλα αλλας νεας θεοτητας; Δεν λεγεις οτι με την διδασκαλιαν μου αυτην διαφθειρω τους νεους;

&Μελητος.&

Βεβαιοτατα τουτο ακριβως λεγω.

&Σωκρατης.&

Εν ονοματι λοιπον αυτων των ιδιων θεων, τους οποιους τωρα αναφερομεν, σε εξορκιζω, ειπε ολιγον σαφεστερον ακομη, και δι' εμε και δια τους δικαστας αυτους εδω. Διοτι εγω δεν ημπορω να εννοησω καλα. Λεγεις οτι εγω διδασκω να πιστευουν οι ανθρωποι οτι υπαρχουν κάποιοι θεοι· οθεν και εγω ο ιδιος πιστευω οτι υπαρχουν θεοι και δεν ειμαι ολως διολου αθεος, αλλα και δεν κατηγορουμαι ως ενοχος υπο την εποψιν ταυτην, ομως λεγεις οτι εγω δεν πιστευω εκεινους τους θεους, τους οποιους η πολις ακριβως πιστευει, αλλα αλλους διαφορετικους, και αυτο εινε λοιπον το εγκλημα μου, δια το οποιον με κατηγγειλες εις το δικαστηριον, οτι πιστευω αλλους θεους· η λεγεις οτι εγω ολως διολου ουτε ο ιδιος πιστευω θεους και τους λοιπους δε ανθρωπους διδασκω αυτα;

&Μελητος.&

Αυτα λεγω. Σε κατηγορω οτι ολως διολου δεν πιστευεις εις κανενα θεον.

&Σωκρατης.&

Ε, φιλιτατε Μελητε, προς ποιον σκοπον τα λεγεις αυτα; Δεν πιστευω λοιπον οτι ουτε ο ηλιος, ουτε η σεληνη εινε θεοι, καθως το πιστευουν αυτο ολοι οι ανθρωποι;

&Μελητος.&

Οχι, μα τον Δια, βεβαιοτατα δεν πιστευει αυτο, ω ανδρες δικασται, αφου λεγει οτι ο μεν ηλιος εινε λιθος, η δε σεληνη γη.

&Σωκρατης.&

Μα, μηπως στοχαζεσαι οτι κατηγορεις τον Αναξαγοραν, καλε Μελητε; Και τωσον πολυ καταφρονεις λοιπον αυτους εδω τους δικαστας και νομιζεις οτι εινε τωσον απειροι της φιλολογιας, ωστε να αγνοουν οτι τα βιβλια του Αναξαγορου (32) του Κλαζομενιου εινε γεματα απο αυτας τας δοξασιας; Μάλιστα και οι νεοι, ακομη και αυτοι, απο εμε τα μαθάνουν — δεν εινε παραδοxon και αυτο να ειπη ο Μελητος — αυτα ομως εινε δυνατον ενιοτε να τα αγορασουν οι νεοι, το πολυπολυ, αντι μιας δραχμης, απο την ορχηστραν του θεατρου (33) και να εμπαιζουν τον Σωκρατην, εαν προσποιηται οτι αυτα εινε ιδικαι του θεωριαι, και μάλιστα αφου αυτα καθ' εαυτα ταυτα εινε τωσον ατοπα και παραδοξα. Μα δι' αγαπην του Διός, κατ' αυτον τον τροπον λοιπον σου φαίνομαι οτι δεν πιστευω οτι υπαρχει κανενας θεός; Και επιμενεις εις αυτο;

&Μέλητος.&

Ναι, βεβαιότατα, μα τον Δία, δεν πιστεύεις εις κανένα θεόν, όλως διόλου.

&Σωκράτης.&

Απίστευτα όντως πράγματα λέγεις, ω Μέλητε, και προπάντων απίστευτα και διά τον εαυτόν σου βεβαίως, ως μου φαίνεται. Διότι εις εμέ, ω άνδρες Αθηναίοι, αυτός εδώ ο Μέλητος φαίνεται ότι είναι πολύ υβριστής και καταφρονητής με έργον και με λόγον, και όλως διόλου από μεγάλην ύβριν και περιφρόνησιν και αυθάδειαν νεανικήν υπέβαλεν εναντίον μου αυτήν την κατηγορίαν. Διότι ομοιάζει με άνθρωπον ο οποίος συνέθεσεν έν αίνιγμα, θέλων να με δοκιμάση, άρα γε θα εννοήση ο Σωκράτης, ο σοφός δα εκείνος, ότι εγώ χαριεντίζομαι και ότι αντιφάσκω εις τον εαυτόν μου, λέγων εναντία πράγματα, ή θα εξαπατήσω αυτόν και τους άλλους, οπού με ακούουν; Διότι αυτός μου φαίνεται ότι εις το κατηγορητήριόν του αντιφάσκει λέγων τα εναντία αυτός ο ίδιος εις τον εαυτόν του, καθώς εάν ήθελεν είπει: «Είνε ένοχος ο Σωκράτης διότι δεν πιστεύει εις θεούς, αλλά διότι πιστεύει εις θεούς». Αλλ' όμως τη αληθεία αυτό είναι ίδιον ανθρώπου, ο οποίος θέλει να παίζη.

XV. Εξετάσατε λοιπόν μετ' εμού, σας παρακαλώ, ω άνδρες, τον τρόπον, με τον οποίον φαίνεται ότι αυτός λέγει τα εναντία εις τον εαυτόν του. Συ δε, ω Μέλητε, απάντησον εις ημάς. Σεις δε, ω άνδρες, — διά το οποίον ίσα-ίσα και εις την αρχήν του λόγου μου σας παρεκάλεσα — ενθυμείσθε να μη οργίζεσθε εναντίον μου, αν ομιλώ κατά τον συνήθη εις εμέ διαλεκτικόν τρόπον. Απάντησον, ω Μέλητε. Υπάρχει κανείς άνθρωπος, όστις πιστεύει μεν ότι υπάρχουν ανθρώπινα πράγματα, δεν πιστεύει δε ότι υπάρχουν και άνθρωποι (34); . . . Διατάξατε, ω άνδρες, αυτόν να απαντά, εις τας ερωτήσεις μου, και να μη κάμνη τόσον θόρυβον. Υπάρχει κανείς άνθρωπος, όστις δεν πιστεύει μεν ότι υπάρχουν ίπποι, πιστεύει όμως ότι υπάρχουν κανονισμοί προς άσκησιν των ίππων; Η αυλητάς μεν δεν πιστεύει κανείς, αυλητικός δε μελωδίας πιστεύει; . . . (35) Δεν υπάρχει, ω εξοχώτατε Μέλητε. Αφού συ δεν θέλεις να απαντήσης, απαντώ εγώ διά σε και τους άλλους αυτούς εδώ, δικαστάς και ακροατάς. Αλλά τουλάχιστον απάντησον εις αυτό το κατόπιν. Είναι κανένας άνθρωπος, ο οποίος πιστεύει μεν ότι υπάρχουν θεία πράγματα, θεοί δε δεν πιστεύει ότι υπάρχουν;

&Μέλητος.&

Δεν είναι βεβαίως.

&Σωκράτης.&

Πόσον με ευχαρίστησες, διότι μόλις τέλος πάντων απήντησες, αφού σε εξηνάγκασαν οι δικασταί. Λοιπόν ομολογείς ότι εγώ δαιμόνια μεν πράγματα και πιστεύω ότι υπάρχουν και διδάσκω τούτο, είτε βεβαίως νέα, είτε παλαιά, αλλ' όμως δαιμόνια πράγματα βεβαιότατα πιστεύω κατά την ομολογίαν σου, και τούτο μάλιστα ενόρκως διεβεβαίωσες εις την ανάκρισιν· εάν δε πιστεύω ότι υπάρχουν πράγματα δαιμόνια, ανάγκη πάσα είναι βεβαίως, κατ' εμέ, να πιστεύω ότι υπάρχουν και δαίμονες. Δεν είναι έτσι; Βεβαιότατα έτσι είναι. Διότι, σε εκλαμβάνω ότι ομολογείς τούτο, αφού δεν απαντάς. Αλλ' αυτοί οι δαίμονες δεν πιστεύομεν ότι είναι ή θεοί βεβαίως, ή παίδες θεών; Συμφωνείς εις αυτό ή όχι;

&Μέλητος.&

Μάλιστα, συμφωνώ.

&Σωκράτης.&

Λοιπόν εάν τώντι πιστεύω εις δαίμονας, καθώς συ ομολογείς, εάν μεν οι δαίμονες είνε κάποιοι θεοί, της πόλεως ή άλλοι, τότε τούτο, το να λέγης ότι εγώ πιστεύω ότι δεν υπάρχουν θεοί και πάλιν ότι πιστεύω ότι υπάρχουν, αφού βεβαίως πιστεύω ότι υπάρχουν δαίμονες, φανερόνει εκείνο οπού εγώ έλεγον, ότι δηλαδή συ προτείνεις αίνιγμα και χαριεντίζεσαι. Εάν δε πάλιν οι δαίμονες είνε παίδες θεών, κάποιοι νόθοι παίδες, αν προτιμάς, ή εκ νυμφών, ή εκ τινων άλλων θνητών γεννηθέντες, εκ των οποίων, ως γνωστόν, λέγονται ότι εγεννήθησαν, ποίος άνθρωπος θα επίστευεν ότι θεών μεν παίδες υπάρχουν, θεοί δε δεν υπάρχουν; Διότι επίσης παράλογον ήθελεν είνε καθώς εάν επίστευε κανείς απaráλλακτα ότι παίδες μεν, γεννηθέντες από ίππους και όνους υπάρχουν, οι ημίονοι, ίπποι δε και όνοι ότι δεν υπάρχουν. Αλλ' ω Μέλητε, εξάπαντος συ υπέβαλες αυτήν την κατηγορίαν εναντίον μου, διότι ήθελες να με δοκιμάσης με αυτά, ή διότι δεν είχες κανέν αληθινόν έγκλημα, διά το οποίον να με εγκαλέσης εις το δικαστήριον. Με κανέν δε μέσον ποτέ δεν θα δυνηθής να πείσης κανένα άνθρωπον, ο οποίος έχει και ολίγην φρόνησιν, ότι ο αυτός, άνθρωπος αρμόζει να πιστεύη ότι υπάρχουν δαιμόνια και θεία πράγματα και πάλιν ο αυτός να μη πιστεύη ούτε εις δαίμονας, ούτε εις θεούς, ούτε εις ήρωας.

XVI. Αλλ', ω άνδρες Αθηναίοι, ότι μεν εγώ δεν είμαι ένοχος κατά το κατηγορητήριον του Μελήτου, τούτο μου φαίνεται ότι δεν έχει ανάγκην μακροτέρας απολογίας, αλλ' είνε αρκετά και ταύτα, τα οποία είπον. Εκείνο δε, διά το οποίον ωμίλησα και προηγουμένως, ότι επί πολύν χρόνον και εκ μέρους πολλών ανθρώπων εγεννήθη μίσος εναντίον μου, πολύ καλά γνωρίζετε ότι είνε αληθές. Και αυτό είνε οπού θα με νικήση και θα καταδικασθώ, εάν βέβαια νικήση, όχι ο Μέλητος, ουδέ ο Άνυτος, αλλ' η κακή περί εμού υπόληψις του πλήθους και ο φθόνος, τα οποία, ως γνωστόν, έγιναν αιτία να απολεσθώσι και άλλοι πολλοί ενάρετοι άνδρες, νομίζω δε ότι και άλλους ακόμη εις το μέλλον αυτά θα εξαφανίσουν. Δεν είνε δε κανείς κίνδυνος μήπως το κακόν αυτό της συκοφαντίας και του μίσους δεν ήθελεν αυξήσει περισσότερο, αλλ' ήθελε ποτέ σταματήσει εις εμέ και καθησυχάσει.

Αλλ' ίσως βέβαια ήθελεν είπει κανείς· Δεν αισχύνεσαι λοιπόν, ω Σώκρατες, διότι μετήλθες τοιούτον επάγγελμα, από το οποίον κινδυνεύεις σήμερα δα να αποθάνης; Εγώ όμως ήθελον τον αντικρούσει με μίαν πολύ δικαίαν απάντησιν, ότι δεν ομιλείς ορθώς, ω άνθρωπε, εάν νομίζης ότι πρέπει να λογαριάζη κίνδυνον ζωής ή θανάτου άνθρωπος, ο οποίος έχει, έστω και παραμικράν αξίαν, και να μη στοχάζεται εις όλας τας πράξεις του εκείνο μόνον, αν είνε δίκαια ή άδικα όσα πράττει, και αν ταύτα είνε έργα χρηστού ανθρώπου ή κακού. Αλλέως, κατά την έννοιαν του ιδικού σου τουλάχιστον λόγου, ήθελον είνε φαύλοι όσοι από τους ημιθέους απέθανον εις την Τροίαν και οι λοιποί ήρωες και μάλιστα ο υιός της θέτιδος, ο οποίος διά να αποφύγη το αίσχος, τόσο πολύ κατεφρόνησε τον κίνδυνον της ζωής του, ώστε, όταν η μήτηρ του, η οποία ήτο θεά, είδεν ότι αυτός εδεικνυε μεγάλην ανυπομονησίαν να φονεύση τον Έκτορα, ούτω περίπου ωμίλησε προς αυτόν, καθ' όσον εγώ τουλάχιστον ενθυμούμαι: Ω υιέ μου, αν λάβης εκδίκησιν διά τον φόνον του φίλου σου Πατρόκλου, και φονεύσης τον Έκτορα, συ ο ίδιος θα αποθάνης τότε, «διότι ευθύς αμέσως, του λέγει, μετά τον Έκτορα ο θάνατός σου είνε έτοιμος». Εκείνος αφού ήκουσε ταύτα, τον μεν θάνατον και τον κίνδυνον περιεφρόνησεν, επειδή δε πολύ περισσότερο εφοβήθη το να ζη δειλός ων και να μη δύναται να εκδικήται υπέρ των φίλων του, «Είθε παρευθύς να αποθάνω (36), ανέκραξεν, αφού τιμωρήσω εκείνον, όστις με ηδίκησε φονεύσας τον Πάτροκλον, διά να μη απομείνω εδώ εις την Τροίαν καταγέλαστος, καθήμενος πλησίον εις τα καμπυλόπρυμνα πλοία μου, άχρηστον βάρος

της γης (37)». Μήπως νομίζεις ότι αυτός έδωσε καμμίαν σημασίαν εις τον θάνατον και τον κίνδυνον της ζωής του; Όχι. Διότι έτσι είνε αληθώς, ω άνδρες Αθηναίοι. Εις οποιανδήποτε θέσιν και αν τάξη κανείς τον εαυτόν του, ή κατ' εκλογήν του διότι έχει πεποίθησιν ότι είνε πολύ τιμητική δι' αυτόν η θέσις εκείνη, ή διότι διετάχθη υπό τινος εκ των στρατηγών του να λάβη την θέσιν εκείνην, εκεί χρεωστεί, κατά την κρίσιν μου, να μείνη αυτός ακλόνητος και να κινδυνεύση την ζωήν του, χωρίς να λογαριάζη κανέν, μήτε τον θάνατον, μήτε άλλο τι πλέον φοβερώτερον ακόμη, απέναντι της ατιμίας.

XVII. Παράδοξα δε βεβαίως ήθελον πράξει εγώ, ω άνδρες Αθηναίοι, εάν, όταν μεν οι στρατηγοί, τους οποίους σεις εξελέξατε να είνε αρχηγοί μου, με έταπτον εις την Ποτειδαίαν και εις την Αμφίπολιν και εις το Δήλιον (38), τότε μεν έμενον όπου εκείνοι με έταξαν, καθώς και κάθε άλλος, και εκινδύνευον να αποθάνω, τώρα δε ότε ο θεός με έταξε, καθώς εγώ έκρινα και εστοχάσθην, ότι πρέπει να ζω ενασχολούμενος με την φιλοσοφίαν και εξετάζων τον εαυτόν μου και τους άλλους ανθρώπους, εδώ διά τον φόβον του θανάτου ή κανενός άλλου κακού, ήθελον εγκαταλίπει αυτήν την θέσιν.

Φοβερόν δε βεβαίως ήθελεν είνε τούτο, και αληθώς τότε δικαίως ημπορούσε να με καταγγείλω κανείς εις το δικαστήριον, διότι δεν πιστεύω ότι υπάρχουσι θεοί, επειδή απειθώ εις τον χρησμόν και φοβούμαι τον θάνατον και νομίζω ότι είμαι σοφός, ενώ δεν είμαι. Διότι το να φοβήται βεβαίως κανείς τον θάνατον, ω άνδρες, ουδέν άλλο είνε παρά να πιστεύη ότι είνε σοφός, ενώ δεν είνε διότι τούτο σημαίνει ότι γνωρίζει εκείνα, τα οποία δεν γνωρίζει. Διότι κανείς δεν γνωρίζει αν ο θάνατος δεν τυχαίνη να είνε διά τον άνθρωπον το μέγιστον από όλα τα καλά, τον φοβούνται, δε, ως εάν εγνώριζαν με βεβαιότητα ότι είνε το μέγιστον από τα κακά. Και όμως τούτο, το να φοβήται κανείς τον θάνατον, πώς δεν είνε πολύ επαίσχυντος αμάθεια, η οποία εκ τούτου διακρίνεται, ώστε να πιστεύη κανείς ότι γνωρίζει όσα δεν γνωρίζει; Εγώ δε, ω άνδρες, ως προς τούτο και ενταύθα ίσως διαφέρω από όλους τους άλλους ανθρώπους, και αν, καθώς δα είπεν ο Απόλλων, ήθελον είπει ότι εγώ είμαι σοφώτερος από τους άλλους εις κάποιον πράγμα, κατά τούτο ήθελον είπει ότι είμαι σοφώτερος, ότι καθώς δεν γνωρίζω όσον είνε αρκετόν περί του Άδου και της εν αυτώ καταστάσεως των ψυχών, ούτω και πιστεύω ότι δεν γνωρίζω. Το δε να πράττη κανείς αδικίας ή να απειθή εις εκείνον ο οποίος είνε καλύτερός του και ανώτερός του, είτε θεός είνε αυτός είτε άνθρωπος, ότι είνε πολύ βλαβερόν και πολύ επαίσχυντον, τούτο το γνωρίζω. Ποτέ λοιπόν δεν θα φοβηθώ, ούτε θα θελήσω να υπεκφύγω τα κακά, τα οποία δεν γνωρίζω ότι είνε κακά, και τα οποία ίσως τυχαίνει να είνε τώντι καλά, αλλά θα φοβηθώ και θα υπεκφύγω μάλλον τα κακά, τα οποία γνωρίζω ότι είνε όντως κακά. Ωστε και εάν σεις τώρα με αθώσετε, χωρίς να δώσετε πίστιν εις την κατηγορίαν του Ανύτου, ο οποίος είπεν ή ότι δεν έπρεπεν όλως διόλου εγώ να καταγγελθώ εις το δικαστήριον, ή, αφού κατηγογέλην, ότι δεν είνε δυνατόν να μη με καταδικάση εις θάνατον, διότι είπε προς υμάς ότι, αν αθωωθώ, όλα τα τέκνα σας πλέον, εάν ήθελαν εφαρμόζει όσα διδάσκει ο Σωκράτης, όλως διόλου θα διαφθαρούν — εάν λοιπόν ηθέλετε με αθώσει τώρα και αθώνοντές με ηθέλετε μου ειπεί, αποβλέποντες εις αυτά, ω Σώκρατες, τώρα μεν δεν θα δώσωμεν πίστιν εις όσα είπε κατά σου ο Ανυτος, αλλά σε κηρύττομεν αθών, υπό τον όρον όμως τούτον, να μη ενασχολήσαι διόλου πλέον με αυτά τα ζητήματα, μήτε να καταγίνεσαι με την φιλοσοφίαν· εάν όμως και πάλιν ήθελες υποπέσει εις το ίδιον παράπτωμα, και ήθελες ανακαλυφθή, θα καταδικασθής εις θάνατον. Εάν λοιπόν, καθώς είπον, υπό τους όρους τούτους ηθέλετε με απολύσει, θα σας έλεγον, ότι, εγώ, ω άνδρες Αθηναίοι, σας εκτιμώ και σας αγαπώ, αλλά θα πεισθώ περισσότερο εις τον θεόν των Δελφών παρά εις σας, και ενόσω ζω και έχω δυνάμεις, δεν θα παύσω να ενασχολούμαι με την φιλοσοφίαν και να σας συμβουλεύω πάντοτε

και να υποδεικνύω εις οιονδήποτε από σας εκείνα, οπού συνηθίζω πάντοτε, ότι, ω καλώτατε άνθρωπε, πώς, αφού είσαι Αθηναίος και πολίτης της πλέον μεγάλης πόλεως και επισημοτάτης και διά την σοφίαν της και διά την ισχύν της, διά πλούτον μεν δεν εντρέπεσαι να φροντίζης πώς να συνάξης όσον το δυνατόν περισσότερον και πώς να αποκτήσης δόξαν και τιμάς, αμελείς δε διά τους θησαυρούς της φρονήσεως και της αληθείας και δεν εργάζεσαι διά την ψυχήν σου πώς να γείνη όσον το δυνατόν χρηστοτάτη; Και αν κανείς το αρνηθή αυτό, και είπη ότι φροντίζει διά την ψυχήν του, δεν θα τον αφήσω αμέσως, αρκεσθείς εις την ομολογίαν του αυτήν, ουδέ θα απομακρυνθώ από πλησίον του, αλλά θα του υποβάλω διαφόρους ερωτήσεις και θα τον εξετάσω με ακρίβειαν και θα τον εξελέξω, και αν μου φανή ότι αληθώς δεν έχει καμμίαν αρετήν και ικανότητα, αλλά φαντάζεται ότι έχει, θα τον ονειδίσω τότε και θα του είπω ότι εις μεν τα σπουδαιότατα πράγματα δίδει πολύ ελαχίστην προσοχήν, τα δε τόσον ευτελή και ανάξια λόγου πολύ εκτιμά. Με αυτόν τον τρόπον θα ομιλήσω και εις νέον και εις γέροντα, με τον οποίον ήθελον ανοίξει συζήτησιν, και εις ξένον και εις συμπολίτην μου, αλλά πολύ περισσότερον εις τους συμπολίτας μου, καθόσον μου είσθε σεις οικειότεροι ως προς την καταγωγήν. Διότι – γνωρίζετε το καλά – αυτά μου τα παραγγέλλει ο θεός να τα κάμνω. Και εγώ στοχάζομαι ότι έως τώρα κανέν καλόν μεγαλύτερον δεν απέλαυσεν η πόλις σας, παρά την ιδικήν μου εις τον θεόν ακατάπαυστον αυτήν υπηρεσίαν. Διότι εγώ περιέρχομαι την πόλιν σας, χωρίς να καταγίνωμαι εις τίποτε άλλο, παρά να προσπαθώ να σας πείσω, νέους και γέροντας, ότι δεν πρέπει μήτε διά το σώμα σας να φροντίζετε, μήτε διά τα πλούτη και όλα τα λοιπά πράγματα πρωτύτερα από την ψυχήν σας, και μήτε τόσον πολύ όσον διά την ψυχήν σας, πώς να γείνη αύτη όσον το δυνατόν αρίστη· διότι δεν θα παύσω να σας λέγω ότι η αρετή δεν γίνεται από τα χρήματα, αλλά, το εναντίον, από την αρετήν τα χρήματα και τα λοιπά όλα, όσα είνε καλά και ωφέλιμα εις τους ανθρώπους και ιδιωτικώς και κοινώς. Εάν μεν λοιπόν με τας ομιλίαις μου αυτάς διαφθείρω τους νέους, αυτά θα ήσαν βλαβερά και δηλητηριώδη· εάν όμως κανείς διατείνεται ότι εγώ λέγω άλλα και όχι αυτά, αυτός σας εξαπατά λέγων ψεύματα. Διά τούτο λοιπόν θα έλεγον, ω άνδρες Αθηναίοι, ή πεισθήτε εις τον Άνυτον ή όχι, και ή αθώωσατέ με ή μη με αθώνετε, και να είσθε πεπεισμένοι ότι εγώ δεν ήθελον κάμει άλλα παρά αυτά, και εάν ακόμη είνε ανάγκη πολλαίς φοραίς να αποθάνω.

XVIII. Μη θορυβήτε, ω άνδρες Αθηναίοι, αλλά επιμείνατε προς χάριν μου εις εκείνα, τα οποία σας παρεκάλεσα, να μη θορυβήτε δι' όσα και αν είπω, αλλά μόνον να ακούετε· διότι καθώς εγώ νομίζω, θα ωφεληθήτε μάλιστα, εάν με ακούετε. Επειδή μέλλω βεβαίως να σας είπω και μερικά άλλα πράγματα, διά τα οποία ίσως θα κραυγάσετε με πολύν θόρυβον, αλλά μη κάμνετε αυτό μηδαμώς. Ηξεύρετέ το καλά, εάν εμέ καταδικάσετε εις θάνατον, ενώ είμαι τοιούτος, οποίος λέγω εγώ ότι είμαι, δεν θα βλάψετε περισσότερον εμέ, παρά σας τους ιδίους. Διότι εμέ μεν διόλου δεν με ήθελαν βλάψει ούτε ο Μέλητος ούτε ο Άνυτος. Επειδή και δεν θα είχαν την δύναμιν αυτοί να με βλάψουν. Διότι νομίζω ότι δεν είνε σύμφωνον προς τους θείους νόμους ο πλέον ενάρετος άνθρωπος να βλάπτεται από τον πλέον κακόν. Να με καταδικάση όμως εις θάνατον ή εις εξορίαν ίσως θα ημπορούσεν, ή να με ατιμάση διά της δημεύσεως των υπαρχόντων μου και της στερήσεως των πολιτικών μου δικαιωμάτων. Αλλ' αυτά ο Μέλητος μεν ίσως και οι περί αυτόν, νομίζουν ως κακά, εγώ όμως δεν τα νομίζω, αλλά πολύ περισσότερον μάλιστα πιστεύω ότι είνε μέγα κακόν να κάμνη κανείς όσα σήμερον αυτός κάμνει, να επιζητή δηλαδή να καταδικάση ένα άνθρωπον αδίκως. Τώρα λοιπόν, ω άνδρες Αθηναίοι, πολύ απέχω εγώ να απολογούμαι από αγάπην προς τον εαυτόν μου, καθώς θα ημπορούσε κανείς να νομίση, αλλ' απολογούμαι από αγάπην προς υμάς, διότι, εάν με καταδικάσετε, φοβούμαι μήπως τύχη και εξυβρίσετε το δώρον τούτο του Απόλλωνος, το οποίον εχαρίσθη προς υμάς, όστις με διέταξε να σας εμποδίζω από τας

πλάνας και τα ελαπτώματα και να σας συμβουλευώ εις την σπουδήν της αρετής. Διότι αν εμέ καταδικάσετε εις θάνατον, δεν θα εύρετε εύκολα άλλον άνθρωπον τοιούτον, καθώς είμαι εγώ, τον οποίον ο θεός στενώς έχει προσκολλησει εις την πόλιν σας – αν και είνε ολίγον γελοία η παρομοίωσις – απaráλλακτα καθώς εις κανένα ίππον ευγενή μεν και γενναίον, όστις όμως ένεκα του μεγαλείου του αυτού πολύ χαύνος είνε και νωθρός και έχει ανάγκην κανενός κεντρίσματος, διά να εξεγείρεται και εξυπνά. Δεν υπάρχει καμμία αμφιβολία, μου φαίνεται, ότι ο θεός με προσεκόλλησεν εις την πόλιν σας με τοιαύτην περίπου ιδιότητα, ώστε να μη παύσω διόλου ολόκληρον την ημέραν πανταχού να παρακάθημαι πλησίον σας και να μη σας αφίνω ποτέ ησύχους, προσπαθών να σας εξεγείρω από την νάρκην και να σας πείθω και να επιπλήττω τον καθένα χωριστά. Τοιούτον λοιπόν άλλον άνθρωπον δεν θα εύρετε εύκολα, ω άνδρες, όσον και αν κοπιάσετε, αλλ' εάν θέλετε να πεισθήτε εις εμέ, λυπηθήτε την ζωήν μου. Σεις δε, ίσως ωργισμένοι, καθώς είνε οι άνθρωποι, οι οποίοι νυστάζουν ακόμη, όταν τους εξυπνίση κανείς, ηθέλατε με κτυπήσει πεισθέντες εις τον Άνυτον, και έτσι ασκόπως ηθέλατε με φονεύσει, έπειτα δε κατά τον επίλοιπον χρόνον της ζωής σας ηθέλατε εξακολουθεί να ευρίσκεσθε εις μίαν βαθείαν νάρκην, αν δεν ήθελε σας ευσπλαγχνισθή ο θεός, προνοών διά σας και δεν ήθελε πέμψει κατόπιν μου κανένα άλλον όμοιόν μου. Ότι δε εγώ τυχαίνει να είμαι τοιούτος, ώστε να έχω δοθή εις την πόλιν σας υπό του θεού, από τα κατωτέρω ημπορείτε να εννοήσετε καλά. Δηλαδή δεν φαίνεται να είνε ανθρώπινον πράγμα το να έχω μεν εγώ παραμελήσει όλας τας ιδικάς μου υποθέσεις και να ανέχωμαι να μένουν απροστάτευτα τα οικιακά μου πράγματα επί τόσα έτη, να είμαι δε αφωσιωμένος εις υμάς και να εργάζωμαι πάντοτε διά το ιδικόν σας συμφέρον, παραλαμβάνων ιδιαιτέρως τον καθένα από σας, ως να είμαι πατέρας σας, ή ως μεγαλύτερος αδελφός σας και να προσπαθώ να σας πείσω να φροντίζετε διά την αρετήν. Και αν μεν βεβαίως από το έργον μου αυτό είχα καμμίαν ωφέλειαν και σας έδιδα τας συμβουλάς αυτάς με μισθόν, τότε θα είχα κάποιαν αφορμήν εις την τοιαύτην μου ενέργειαν· τώρα όμως βλέπετε δα και μόνοι σας, ότι οι κατήγοροί μου, αν και με τόσην αναισχυντίαν απέδωκαν εναντίον μου όλας τας λοιπάς συκοφαντίας, κατά τούτο τουλάχιστον δεν ημπορέσαν να φανώσιν αναισχυντοι και ν' αποδείξουν διά μαρτύρων ότι δήθεν εγώ ή έλαβά ποτε μισθόν από κανένα ή εζήτησα. Αλλ' εγώ εις επιβεβαίωσιν της αληθείας των λόγων μου σας παρουσιάζω ένα αναμφισβήτητον, ως φρονώ, μάρτυρα, την πενίαν μου.

XIX. Έσως λοιπόν ήθελε φανή παράλογον ότι πραγματικώς εγώ ιδιαιτέρως μεν δίδω αυτάς τας συμβουλάς, περιερχόμενος την πόλιν σας και αναμιγνυόμενος περιέργως εις ξένας υποθέσεις, δημοσία δε δεν τολμώ, εμφανιζόμενος εις την Εκκλησίαν του δήμου σας, από του βήματος να δώσω συμβουλάς εις την πόλιν. Αίτιον δε ταύτης της ατολμίας μου είνε εκείνο, τα οποίον σεις οι ίδιοι με τα ώτα σας πολλάκις με ηκούσατε εις πολλά μέρη να λέγω, ότι συμβαίνει εις εμέ κάποιον θείον πράγμα και δαιμόνιον, το οποίον, ως γνωστόν, και εις το κατηγορητήριον χλευαστικώς συμπεριέλαβεν ο Μέλητος. Αλλ' εις εμέ αυτό το δαιμόνιον ήρχισε να εμφανίζεται από της παιδικής ηλικίας, ως μία φωνή, η οποία οσάκις ακουσθή εντός μου, πάντοτε με αποτρέπει από εκείνο, οπού ήθελον αποφασίσει να πράξω, ποτέ όμως δεν με προτρέπει τι να πράξω. Το δαιμόνιον αυτό είνε εκείνο, οπού πάντοτε εναντιούται εις εμέ να αναμιγνύωμαι εις τα πολιτικό, και μου φαίνεται ότι πολύ καλά κάμνει και εναντιούται. Διότι, να το ηξεύρετε καλά, ω άνδρες Αθηναίοι, εάν εγώ προ πολλού επεχείρουν να αναμιγνύωμαι εις τα πολιτικά πράγματα, προ πολλού τώρα δεν θα υπήρχον πλέον εις την ζωήν και ούτε εις υμάς δεν ήθελον φανή διόλου ωφέλιμος ούτε εις τον εαυτόν μου. Και, παρακαλώ, μη οργίζεσθε εναντίον μου, διότι λέγω την αλήθειαν. Επειδή κανείς άνθρωπος δεν θα ημπορέση ποτέ να μείνη ατιμώρητος, όστις μετά παρρησίας εναντιούται είτε εις την ιδικήν σας δημοκρατίαν, είτε εις καμμίαν άλλην πολιτείαν, και παρεμποδίζει

να γίνονται εις την πόλιν διάφορα αδικήματα και παρανομίαι, αλλά εκείνος οπού τώντι θέλει να αγωνισθή υπέρ του δικαίου, και πολύ ολίγον καιρόν εάν μέλλη να ζήση χωρίς να πάθη κανέν κακόν, πρέπει εξ ανάγκης να ζη ως απλούς ιδιώτης και ποτέ να μη αναμιγνύεται εις τα πολιτικά.

XX. Περί τούτου δε θα σας φέρω σπουδαιοτάτας αποδείξεις, όχι με λόγια, αλλά με πράγματα, το οποίον ίσα-ίσα σεις πολύ προτιμάτε. Ακούσατε λοιπόν τώρα εκείνα, οπού συνέβησαν εις εμέ, διά να μάθετε ότι ούτε εις ένα άνθρωπον δεν ημπορώ να υποχωρήσω, και κατ' ελάχιστον, εναντίον του δικαίου, από φόβον προς τον θάνατον και ότι, αν δεν ήθελα υποχωρήσει, πάραυτα ήθελα χαθή. Θα σας είπω δε δυσάρεστα μεν πράγματα και ενοχλητικά, ως άνθρωπος ηναγκασμένος να υποστηρίξω την απολογία μου, πολύ αληθινά όμως. Εγώ, ω άνδρες Αθηναίοι, καμμίαν μεν άλλην αρχήν ποτέ έως τώρα δεν ανέλαβον εις την πόλιν, έγιννα όμως άπαξ βουλευτής (39). Και έτυχε να πρυτανεύη η φυλή η Αντιοχίς, εις την οποίαν ανήκω, ότε σεις τους δέκα στρατηγούς, οι οποίοι δεν συνέλεξαν τα πτώματα των φονευθέντων εν τη γνωστή ναυμαχία (40), επεμένατε όλους ομού συγχρόνως με μίαν ψηφοφορίαν να δικάσετε (41) παρά τον νόμον, καθώς βραδύτερον τώντι ωμολογήσατε όλοι σας, ότι παρανόμως ενηργήσατε (42). Τότε εις την περίστασιν εκείνην μόνος εγώ εκ των πρυτάνων ετόλμησα να εναντιωθώ εις την επιθυμίαν εκείνην του δήμου και είπα ότι δεν έπρεπε να παραβιάσετε τον νόμον και έδωκα αντίθετον ψήφον (43)· και εν ώ οι ρήτορες ήσαν έτοιμοι να με καταγγείλουν εις την δικαστικήν αρχήν ως ένοχον και διά συνοπτικής διαδικασίας να με παραδώσουν εις τους Ένδεκα προς τιμωρίαν, όλοι δε σεις τους επροτρέπατε εις τούτο με απειλάς και με βοήν, επροτίμησα να διακινδυνεύσω την ζωήν μου με τον νόμον και με το δίκαιον, παρά να συμφωνήσω με σας, οι οποίοι δεν απεφασίζατε δικαίως, χωρίς να φοβηθώ το δεσμοτήριον και τον θάνατον. Και ταύτα μεν εγίνοντο ότε εκυβερνάτο ακόμη δημοκρατικώς η πόλις.

Αφού δε εγκαθιδρύθη ολιγαρχία, τότε οι Τριάκοντα (44) πάλιν διά της βίας, αφού με προσέκαλεσαν μετά πέντε άλλων εις την θόλον (45), με προσέταξαν να συλλάβω και φέρω από την Σαλαμίνα τον Λέοντα τον Σαλαμίνιον (46), διά να καταδικασθή εις θάνατον· τοιαύτας δε εκείνοι διαταγάς πολλάς, ως γνωστόν, και εις άλλους πολλούς εκοινοποίησαν, θέλοντες όσον το δυνατόν περισσοτέρους από τους πολίτας να καταστήσουν συνενόχους εις τας αδικίας των (47). Όμως εγώ πάλιν τότε όχι με λόγους αλλά με έργα τους έκαμα να εννοήσουν ότι διά τον θάνατον εμέ, αν δεν ήτο πολύ υπερήφανον να το είπω — δεν με μέλει όλως διόλου, να μη πράξω όμως κανέν άδικον μήτε ασεβές, δι' αυτό βεβαίως παρά πολύ με μέλει με κάθε τρόπον. Εκείνη λοιπόν η αρχή των Τριάκοντα, η οποία τόσον τρόπον ενέπνεεν εις όλους, εμέ δεν με εφόβισε διόλου, αν και ήτο τόσον ισχυρά, ώστε να μιανθώ με μίαν τόσον ανόσιον αδικίαν, αλλ' αφού εξήλθομεν από την θόλον, οι μεν άλλοι τέσσαρες μετέβησαν εις την Σαλαμίνα και συλλαβόντες ωδήγησαν τον Λέοντα ενώπιον των Τριάκοντα, εγώ δε κατ' ευθείαν απήλθον εις τον οίκον μου. Και δεν υπάρχει καμμία αμφιβολία ότι διά την απείθειάν μου αυτήν θα ετιμωρούμην με θάνατον, εάν η αρχή εκείνη ταχέως μετ' ολίγον δεν κατελύετο. Υπάρχουσι δε πολλοί μάρτυρες από τους συμπολίτας μας, οι οποίοι ημπορούν να μαρτυρήσουν διά την αλήθειαν των λόγων μου.

XXI. Φρονείτε λοιπόν ότι ήθελα φθάσει εις τόσην ηλικίαν, εάν ανεμιγνυόμενη εις τα πολιτικά και υπεστήριζα όσα είνε δίκαια, ενεργών προς τον σκοπόν αυτόν καθώς εμπρέπει εις άνθρωπον χρηστόν και έντιμον, και αν, καθώς αρμόζει τώντι, δι' αυτό και μόνον εφρόντιζον; Ουδαμώς, ω άνδρες Αθηναίοι. Ούτε εγώ βεβαίως ούτε κανείς άλλος άνθρωπος ήθελε κατορθώσει τούτο, να ζήσω πολλά έτη. Αλλ' εγώ καθ' όλον τον βίον μου, και κατά τον δημόσιον, αν καμμίαν φοράν ανεμίχθην εις καμμίαν υπόθεσιν πολιτικήν, ωσαύτως

τοιούτος θα φανώ, και κατά τον ιδιωτικόν μου ο ίδιος, ότι εις κανένα ποτέ έως τώρα κατ' ουδέν υπεχώρησα εναντίον του δικαίου, ούτε εις κανένα άλλον, ούτε εις κανένα από αυτούς, τους οποίους οι συκοφαντούντες με ονομάζουν μαθητάς μου (48). Αλλ' εγώ ποτέ δεν έκαμα τον διδάσκαλον εις κανένα. Αν όμως κανείς επιθυμή ν' ακούη τας ομιλίαις μου, ή να με βλέπη εις το έργον μου τούτο, είτε νέος είτε γέρων, εις κανένα ποτέ δεν απηγόρευσα από φθόνον αυτήν την ευχαρίστησιν. Αλλ' ουδέ όταν μεν λαμβάνω χρήματα, ομιλώ, όταν δε δεν λαμβάνω, σιωπώ· αλλ' επίσης και εις πλούσιον και εις πτωχόν ευχαρίστως επιτρέπω να με ερωτούν, και εις κάθε άνθρωπον, ο οποίος προτιμά καλλίτερον να απαντά εις τας ερωτήσεις μου, και ν' ακούη όσα ήθελον είπει. Και είτε γίνεται χρηστός κανείς είτε όχι, εγώ δικαίως δεν θα ήμουν ο αίτιος, διότι ούτε υπεσχέθην εις κανένα ποτέ έως τώρα κανέν μάθημα, ούτε εδίδαξα· εάν δε κανείς καυχάται ότι έμαθε τίποτε από εμέ καμμίαν φοράν, ή ήκουσε τίποτε από εμέ ιδιαιτέρως, το οποίον δεν ήκουσαν, ή δεν έμαθαν συγχρόνως και όλοι οι άλλοι, να είσθε βέβαιοι ότι αυτός δεν λέγει την αλήθειαν.

XXII. Αλλά διατί επί τέλους μερικοί ευχαριστούνται να με ακούουν και να συνομιλούν μαζί μου τόσον πολύν καιρόν; Ηκούσατε, ω άνδρες Αθηναίοι· όλην την αλήθειαν, εγώ σας είπα· Πράττουσι τούτο, διότι αισθάνονται ιδιαιτέραν χαράν να ακούουν, επειδή αποδεικνύονται ηπατημένοι εκείνοι, οι οποίοι ισχυρίζονται μεν ότι είναι σοφοί, δεν είναι όμως. Είνε δε τούτο βεβαίως τερπνότατον και χαριέστατον πράγμα. Προς τούτοις, καθώς εγώ προ ολίγου είπα, τούτο διετάχθη εις εμέ από αυτόν τον θεόν των Δελφών να το κάμνω, και διά χρησμών μαντικών και δι' ενυπνίων, και διά παντός άλλου μέσου, διά του οποίου και πάσα άλλη επί τέλους θεία βούλησις ημπορεί να φανερόνεται εις τους ανθρώπους να πράττουν οποιονδήποτε πράγμα. Ταύτα, ω άνδρες Αθηναίοι, και αληθινά είναι και ευκόλως ημπορούν ν' αποδειχθούν. Διότι αν εγώ τώντι άλλους μεν από τους νέους διαφθείρω, άλλους δε έχω έως τώρα διαφθείρει, έπρεπε προδήλως, καθώς φρονώ, όσοι από αυτούς, οι οποίοι επροχώρησαν πλέον, πολύ εις την ηλικίαν, γνωρίζουν ότι εγώ τους έδωκά ποτε ολεθρίας συμβουλάς, όταν ήσαν νέοι, τώρα ακριβώς να έλθουν αυτοί εδώ εις το δικαστήριον και να με κατηγορήσουν, διά να τιμωρηθώ. Και αν δεν ήθελαν αυτοί να το πράξουν, τότε θα ήτο αυτό καθήκον των συγγενών των, πατέρων και αδελφών και άλλων οικείων των, εάν τώντι έχουν πάθει κανέν κακόν οι συγγενείς των από εμέ, να το ενθυμηθούν τώρα και να έλθουν να ζητήσουν την τιμωρίαν μου διότι διέφθειρα τους υιούς των, τους ανειψιούς των και τους αδελφούς των. Αληθώς δε βλέπω ότι είναι παρόντες εδώ πολλοί από αυτούς, τους οποίους εγώ πολύ καλά διακρίνω. Πρώτον ο Κρίτων αυτός εδώ, συνηλικιώτης μου και συνδημότης (49) ο οποίος είναι πατήρ τούτου εδώ του Κριτοβούλου. Έπειτα ο Λυσανίας ο Σφήττιος (50), ο οποίος είναι πατήρ αυτού εδώ του Αισχίνου. Ακόμη ο Αντιφών ο Κηφισιεύς (51) αυτός εδώ, όστις είναι πατήρ του Επιγένους. Άλλοι δε πάλιν αυτοί, των οποίων οι αδελφοί είχαν σχέσεις μαζί μου, καθώς ο Νικόστρατος ο υιός του Θεοζοτίδου και αδελφός του Θεοδότου — και ο μεν Θεόδοτος έχει αποθάνει, ώστε αυτός τουλάχιστον δεν έχει ανάγκην της βοηθείας του αδελφού του. — Βλέπω ακόμη και τον Πάραλον τούτον εδώ, τον υιόν του Δημοδόκου, του οποίου αδελφός ήτο ο Θεάγης· και αυτός εδώ ο Αδείμαντος, ο υιός του Αρίστωνος, του οποίου αδελφός είναι αυτός εδώ ο Πλάτων (52), και ο Αιαντόδωρος, του οποίου αδελφός είναι αυτός εδώ ο Απολλόδωρος (53). Και άλλους πολλούς εγώ ημπορώ να σας ονομάσω, από τους οποίους έναν έπρεπεν ο Μέλητος να παρουσιάση μάρτυρα εις την κατηγορίαν του, μάλιστα μεν όταν ωμίλησεν· εάν δε τότε ελησμόνησε να πράξη τούτο, ας τον προτείνη τώρα· είναι ακόμη καιρός· και εγώ υποχωρώ να ομιλήση αυτός αντ' εμού την ώραν, την οποίαν έχω από τον νόμον εις την διάθεσίν μου. Ας έλθη λοιπόν ο Μέλητος να είπη ό,τι ημπορεί εναντίον μου. Αλλ' όλως διόλου το εναντίον από αυτό θα συμβή, ω άνδρες· θα ίδητε ότι όλοι, όσοι είναι εδώ παρόντες,

είνε πρόθυμοι να με υπερασπίσουν, εμέ οπού διέφθαιρα, εμέ οπού κατέστρεψα εξ ολοκλήρου τους συγγενείς των, καθώς ψευδόμενοι λένουν ο Μέλητος και ο Άνυτος. Διότι αυτοί οι ίδιοι οπού έχουν διαφθορά από εμέ, θα είχαν ίσως αφορμήν να υπερασπίσουν τον εαυτόν τους· αλλ' εκείνοι όμως, οπού δεν έχουν διαφθορά, οι συγγενείς αυτών, άνθρωποι γηραλέοι πλέον, ποίον άλλον λόγον έχουν και με υπερασπίζουν, παρά τον ορθόν και δίκαιον, ότι γνωρίζουν δηλαδή ότι ο μεν Μέλητος ψεύδεται, εγώ δε λέγω την αλήθειαν;

XXIII. Ας είνε τέλος πάντων, ω άνδρες. Εκείνα μεν, τα οποία εγώ θα ημπορούσα να είπω εις υπεράσπισίν μου, σχεδόν είνε αυτά· και άλλα ίσως ακόμη όμοια, τα οποία αποσιωπά. Αλλ' ίσως κανέννας από σας θα ενθυμηθή ότι είχε καμμίαν φοράν ευρεθή εις αυτήν την θέσιν, εις την οποίαν ευρίσκομαι εγώ σήμερον και ήθελεν αγανακτήσει εναντίον μου, διότι αυτός τότε, καίτοι εδικάζετο μάλιστα εις δίκην ολιγώτερον επικίνδυνον από την παρούσαν, όμως και παρεκάλεσε τότε και ικέτευσε τους δικαστάς με πολλά δάκρυα, ακόμη δε και διά να κινήση όσον το δυνατόν μεγαλυτέραν διά τον εαυτόν του την συμπάθειαν των δικαστών, έφερε και παρουσίασεν εδώ εις το δικαστήριον και τα παιδιά του, και είπε και ήλθαν και άλλοι πολλοί από τους συγγενείς του και φίλους, εγώ δε, καθώς και ήτο πρόπον δι' εμέ να το περιμένετε, τίποτε από αυτά δεν θα κάμω, και μάλιστα αφού κατά τα φαινόμενα διατρέχω τον έσχατον κίνδυνον της ζωής μου.

Ταύτα λοιπόν αφού συλλογισθή κανείς από σας τους δικαστάς, ήθελεν ίσως εξερεθισθή περισσότερο εναντίον μου και επάνω εις την αγανάκτησίν του εξ αιτίας αυτών τούτων των αναμνήσεων, ήθελε δώσει με οργήν την ψήφον του. Εάν όμως κανείς από σας – αν και δεν ημπορώ να το πιστεύσω – τοιαύτην γνώμην έχει, νομίζω ότι εις αυτόν ημπορώ να είπω δικαίως· ω αγαθέ άνθρωπε, εγώ μεν ίσως δεν είμαι μόνος εις τον κόσμον, αλλ' έχω και κάποιους συγγενείς, διότι ακριβώς κατά τον ομηρικόν στίχον «εγώ δεν εγεννήθην ούτε από πέτραν ούτε από δρυν» (54) αλλ' από ανθρώπους, ώστε και συγγενείς έχω και υιούς (55), ω άνδρες Αθηναίοι, τρεις, από τους οποίους ο ένας μεν, ο μεγαλύτερος, είνε μειράκιον πλέον, οι δε άλλοι δύο παιδιά. Αλλ' όμως κανένα από αυτούς δεν θα φέρω εδώ, διά να σας παρακαλέσω να με αθώωσητε από ευσπλαγχνίαν. Διατί δε ακριβώς τίποτε από αυτά δεν θα κάμω; Όχι από φαντασμένην ισχυρογνωμοσύνην μου, ω άνδρες Αθηναίοι, ούτε από καταφρόνησιν προς σας· αλλ' εάν μεν εγώ με θαρραλέαν ψυχήν ατενίζω προς τον θάνατον ή όχι, αυτά είνε άλλο ζήτημα. Το βέβαιον όμως είνε ότι, ως προς την ιδικήν μου τιμήν και την ιδικήν σας και όλης της πόλεως, δεν μου φαίνεται ότι είνε ούτε ωραίον ούτε έντιμον να κάμω κανέν από αυτά, αφού μάλιστα και τόσοσιν μεγάλην ηλικίαν έχω και φέρω αυτήν την ένδοξον φήμην του σοφού, είτε αληθινήν τέλος πάντων, είτε ψευδή. Αλλ' όπωςδήποτε και αν είνε, βεβαίως ο Σωκράτης πιστεύεται γενικώς ότι έχει κάποιαν υπεροχήν από τους περισσοτέρους άλλους ανθρώπους. Εάν λοιπόν εκείνοι, οι οποίοι μεταξύ σας φαίνονται ότι υπερέχουν είτε κατά την σοφίαν, είτε κατά την ανδρείαν, είτε κατά οποιανδήποτε άλλην αρετήν, ήσαν τοιούτοι, αυτό θα ήτο πολύ επαίσχυντον πράγμα να το λέγη κανείς. Αλλ' εγώ πολλάκις είδα πολλούς τοιούτους ανθρώπους, οι οποίοι φαντάζονται μεν ότι είνε μεγάλοι άνδρες, πράττουν όμως αηδούς δουλοπρεπείας πράγματα, οσάκις τύχη να δικάζονται, ωσάν να ήσαν πεπεισμένοι ότι θα τους εύρισκε κανέν πολύ φοβερόν κακόν, αν ήθελον καταδικασθή εις θάνατον, διότι έχουν την ιδέαν ότι θα εγίνοντο αθάνατοι, αν σεις ηθέλατε τους αθώωσητε. Αυτοί οι άνθρωποι, εάν είνε τοιούτοι, σας λέγω ότι αισχύνην προσάπτουσιν εις την πόλιν, ώστε και από τους ξένους κανείς να ήθελε νομίσει ότι εκείνοι, οπού εξέχουν μεταξύ των Αθηναίων κατά την αρετήν, τους οποίους αυτοί προτιμούν από τον εαυτόν τους και εις τας αρχάς και εις τα λοιπά αξιώματα, αυτοί δεν διαφέρουν διόλου ούτε από γυναίκας.

Αυτά, ω άνδρες Αθηναίοι, ούτε ημείς πρέπει να κάμνωμεν, ημείς οι οποίοι φαινόμεθα ότι έχομεν και την παραμικράν αρετήν, ούτε σεις πρέπει να τα επιτρέπετε, εάν ημείς θέλωμεν να τα κάμνωμεν, αλλά πρέπει να κάμνετε γνωστόν αυτό τούτο ακριβώς, ότι πολύ περισσότερον θα δώσετε καταδικαστικήν ψήφον εναντίον εκείνου, ο οποίος εν τω δικάστηρίω καταφεύγει εις τοιαύτας τραγικάς σκηνάς, διά να κινήση τον έλεον και οίκτον υμών και κάμνει την πόλιν σας καταγέλαστον, παρά εναντίον εκείνου, ο οποίος ήσυχα-ήσυχα περιμένει ν' ακούση την απόφασίν σας.

XXIV. Εκτός δε τούτου, το οποίον αφορά εις την υπόληψιν και τιμήν σας, μου φαίνεται ότι και δίκαιον δεν είναι να παρακαλή ο κατηγορούμενος τους δικαστάς και με τας παρακλήσεις του να αθώνεται, αλλά πρέπει να αναπτύσση μόνον την υπόθεσίν του και να προσπαθή διά των πραγμάτων να πείση τους δικαστάς ότι είναι αθώος. Διότι ο δικαστής δεν κάθηται επί της καθέδρας του δι' αυτόν τον σκοπόν, δηλαδή να αποδίδη κατά χάριν το δίκαιον, αλλά διά να ανευρίσκη αυτό με μεγάλην προσοχήν· και όρκον δε έδωκεν ότι δεν θα χαρισθή εις όσους ήθελε του φανή καλόν, αλλ' ότι θα εκδώση την απόφασίν του κατά τους νόμους. Δεν πρέπει λοιπόν ούτε ημείς να σας συνειθίζωμεν να επιορκήτε, ούτε σεις να συνειθίζετε εις αυτό. Διότι και ημείς και σεις επίσης ηθέλαμεν είσθε τότε ένοχοι ενώπιον των θεών ως ασεβείς. Μη περιμένετε λοιπόν, ω άνδρες Αθηναίοι, να μεταχειρισθώ εγώ τοιούτου είδους μέσα προς υμάς, τα οποία πιστεύω ότι μήτε έντιμα είναι, μήτε δίκαια, μήτε ευσεβή και εις άλλας εν γένει περιστάσεις, προ πάντων όμως τώρα, μα τον Δία, ότε καταγγέλλομαι ως ασεβής υπό του Μιλήτου αυτού. Διότι επί τη υποθέσει ότι ήθελα σας κάμψει και με τας παρακλήσεις μου ήθελα σας εξαναγκάσει, αφού εδώσατε όρκον, να παραβήτε αυτόν και να μου αποδώσητε το δίκαιον κατά χάριν, είναι σαφές πλέον ότι εγώ ήθελα σας διδάσκη να μη πιστεύετε ότι υπάρχουν θεοί, και ενώ θέλω να απολογηθώ διά τας εναντίον μου κατηγορίας, ασφαλώς ήθελα κατηγορεί τότε τον εαυτόν μου ότι δεν πιστεύω εις θεούς. Αλλά το πράγμα δεν έχει διόλου ούτως. Διότι και πιστεύω, ω άνδρες Αθηναίοι, ότι υπάρχουν θεοί, όσον κανείς από τους κατηγορούς μου, και εις την κρίσιν ημών αφίνομαι, και εις τον θεόν των Δελφών εύχομαι να αποφασίσετε περί εμού, όπως θα είναι καλύτερον και δι' εμέ και διά σας.

[Ενταύθα τελειώνει η απολογία του Σωκράτους. Μετά τούτο οι δικασταί απεσύρθησαν εις διάσκεψιν, ίνα αποφασίσουν αν είναι ένοχος ο Σωκράτης εις την αποδοθείσαν εις αυτόν κατηγορίαν ή όχι. Απεφάνθησαν δε διά ψήφων 281 ότι ο Σωκράτης είναι ένοχος (56). Μετά τούτο, γνωσθείσης της αποφάσεως, επηκολούθησεν άλλη συζήτησις, ίνα ορισθή η ποινή, οπου έπρεπε να επιβληθή εις τον ένοχον· διό και λαμβάνει πάλιν τον λόγον ο Σωκράτης.]

XXV. Και άλλοι μεν πολλοί λόγοι συνετέλεσαν, ω άνδρες Αθηναίοι εις το να μη οργισθώ δι' αυτό τα συμβάν, ότι με κατεδικάσατε ως ένοχον, το κυριώτατον δε είναι ότι δι' εμέ δεν υπήρξεν απροσδόκητος η απόφασίς σας αύτη· μάλιστα πολύ περισσότερον παραξενεύομαι διά το γενικόν εξαγόμενον της ψηφοφορίας. Διότι εγώ τουλάχιστον δεν ήλπιζα ότι η διαφορά μεταξύ των καταδικαστικών και αθωωτικών ψήφων θα ήτο τόσον μικρά, αλλ' ότι θα κατεδικαζόμην με παρά πολύ μεγαλυτέραν πλειοψηφίαν. Τώρα δε, ως φαίνεται, εάν τριάκοντα μόνον ψήφοι ερρίπτοντο αντιθέτως, ήθελον αθωωθή. Το βέβαιον όμως είναι ότι από τον Μέλητον, κατά την γνώμην μου, και τώρα, μετά την απόφασίν σας αυτήν, εσώθην. Και όχι μόνον εσώθην, αλλά προσέτι, είναι πασιδηλον βεβαίως, ότι αν δεν προσήρχοντο εις τα δικαστήριον ο Άνυτος και ο Λύκων ως συνήγοροι αυτού, διά να με κατηγορήσουν, όχι μόνον, θα εκηρυττόμην αθώος, αλλά ο Μέλητος θα επλήρωνε μάλιστα και πρόστιμον χιλίων δραχμών (57) διότι δεν θα συνεκέντρινον υπέρ της κατηγορίας έν πέμπτον περιπλέον του

ημίσεος των ψήφων των δικαστών.

XXVI. Προτείνει λοιπόν εναντίον μου ο καλός άνθρωπος την ποινήν του θανάτου. Ας είνε. Αλλ' εγώ τώρα, ω άνδρες Αθηναίοι, ποίαν ποινήν διά τον εαυτόν μου να σας αντιπροτείνω (58). Μήπως δεν είνε φανερόν ότι θα ορίσω εκείνην την ποινήν, της οποίας είμαι άξιος; Ποίας λοιπόν ποινής είμαι άξιος; Εις ποίαν σωματικήν ποινήν, ή εις τι χρηματικόν πρόστιμον κρίνω άξιον να καταδικασθώ, διότι από την διεστραμμένην μου γνώμην δεν ησύχαζα διόλου εις όλην μου την ζωήν, αλλ' αφού παρημέλησα όλα εκείνα, διά τα οποία με τόσην σπουδήν φροντίζει ο περισσότερος κόσμος, την απόκτησιν πλούτου, την διοίκησιν των οικιακών μου υποθέσεων, τας στρατηγικάς θέσεις και τα αξιώματα, το πολιτικόν βήμα και τας λοιπάς αρχάς, και αφού δεν έλαβα μέρος εις καμμίαν κομματικήν στάσιν και συνωμοσίαν, τα οποία τόσον συνήθη είνε εις την πόλιν αυτήν, διότι εγνώρισα τον εαυτόν μου τώντι πολύ περισσότερον έντιμον άνθρωπον ή ώστε να θέλω να σώσω την ζωήν μου ενασχολούμενος εις αυτά τα ανάξια κατ' εμέ έργα, εις αυτά μεν δεν ενησχολήθην διόλου, εις τα οποία εάν ενησχολούμην, δεν θα ήμουν ωφέλιμος μήτε εις σας, μήτε εις τον εαυτόν μου, ενησχολούμην δε εις αυτά μόνον, να παρέχω ιδιαιτέρως εις έκαστον εξ υμών την πλέον μεγίστην ευεργεσίαν, ως προ ολίγου είπον, επιχειρών να πείθω έκαστον από σας να μη φροντίζη μήτε διά τας ιδικάς του υποθέσεις, πριν φροντίση πρότερον διά τον εαυτόν του πώς να γείνη χρησιότατος και σοφώτατος, μήτε διά τας υποθέσεις της πόλεως πριν φροντίση πρότερον δι' αυτήν την πόλιν, και διά τα λοιπά επίσης να μεριμνά κατά τον ίδιον τρόπον. Τι λοιπόν είμαι άξιος να πάθω, αφού είμαι τοιούτος; Πολύ μέγα καλόν, ω άνδρες Αθηναίοι, εάν πρέπη βεβαίως κατά την αξίαν μου τη αληθεία να ορίσητε την ανταμοιβήν μου· και μάλιστα καλόν τώντι τοιούτον, το οποίον ήθελεν είναι κατάλληλον δι' εμέ. Τι λοιπόν καλόν αρμόζει εις άνθρωπον πένητα, ευεργέτην σας όμως, όστις έχει ανάγκην μεγάλης αναπαύσεως διά να ενασχολήται διαρκώς εις το να σας δίδη συμβουλάς; Καμμία άλλη ανταμοιβή, ω άνδρες Αθηναίοι, δεν αρμόζει καλύτερον τόσον, όσον το να τρέφεται πάντοτε αυτός ο άνθρωπος εις το Πρυτανείον, πολύ δικαιότερον βεβαίως αυτός, παρά όστις από σας ενίκησεν εις τους Ολυμπιακούς αγώνας, εις ιππικόν δρόμον εξ ενός ή δύο ίππων ή εις δρόμον αρμάτων εκ τριών ή τεσσάρων ίππων. Διότι εκείνος μεν διά της νίκης του συντελεί να είσθε σεις ευδαίμονες μόνον κατά το φαινόμενον, ενω εγώ σας κάμνω να είσθε αληθώς τοιούτοι· και εκείνος μεν δεν έχει ανάγκην διόλου της βοηθείας σας προς διατροφήν του. Εγώ δε έχω μεγάλην ανάγκην. Εάν λοιπόν πρέπει εγώ με δικαιοσύνην να ορίσω την αμοιβήν, της οποίας είμαι άξιος, προτείνω αυτήν την αμοιβήν, να τρέφωμαι δημοσία δαπάνη εις το Πρυτανείον (59).

XXVII. Τως λοιπόν ακόμη και την στιγμήν αυτήν κατά την οποίαν λέγω ταύτα, σας φαίνομαι ότι ομιλώ ωσάν διά να σας παρακαλώ με ταπεινώσιν να λάβετε οίκτον δι' εμέ, δεικνύων με αυτόν τον τρόπον μου μεγάλην αυθάδειαν. Αυτό όμως, ω άνδρες Αθηναίοι, δεν έχει ούτως, αλλ' ωμίλησα κατ' αυτόν τον τρόπον μάλλον διά τον εξής λόγον. Εγώ είμαι πεπεισμένος ότι, όσον εξαρτάται από την θέλησίν μου, εν γνώσει δεν ηδίκησά ποτε κανένα άνθρωπον, αλλ' εις τούτο υμάς δεν ημπορώ να πείσω σήμερα· επειδή ολίγον χρόνον αναμεταξύ μας συνωμιλήσαμεν. Κατά την ιδέαν μου όμως, εάν είχατε νόμον να μη δικάζονται εντός μιας μόνον ημέρας (60) τα περί θανάτου εγκλήματα, αλλά να εξακολουθή η δίκη δι' αυτά εις περισσότεράς κατά συνέχειαν ημέρας, καθώς τούτο ισχύει εις άλλας πόλεις, τότε θα κατώρθονα να σας πείσω. Τώρα όμως δεν είνε εύκολον πράγμα εις τόσον ολίγον διάστημα να απαλλάξω τον εαυτόν μου από τόσον μεγάλας συκοφαντίας και δυσφημήσεις. Ενώ λοιπόν εγώ είμαι πεπεισμένος ότι δεν ηδίκησα ποτέ κανένα άλλον άνθρωπον, βεβαίως δεν θα αδικήσω ποτέ τον εαυτόν μου και δεν θα είπω κατηγορίας εναντίον του εαυτού μου, λέγων ότι είμαι άξιος να υποστώ ποινήν

τινα και να προτείνω ο ίδιος τοιαύτην ποινήν διά τον εαυτόν μου. Διατί; Από ποίον φόβον; Αλήθεια, μήπως υποστῶ αυτήν την ποινήν, όπου προτείνει δι' εμέ ο Μέλητος, διά την οποίαν είπον ότι δεν γνωρίζω αληθῶς ούτε αν εἶνε καλή, ούτε αν εἶνε κακή; Να εκλέξω λοιπόν κανέν από ταύτα τα κακά, τα οποία γνωρίζω μετά βεβαιότητος ότι εἶνε κακά και να προτείνω αυτό ως ποινήν μου; Τι από τα δύο; Να προτείνω ως ποινήν μου τα δεσμά; Και ποία ανάγκη να ζῶ διαρκῶς μέσα εις το δεσμωτήριον, και να εἶμαι υπόδουλος εις την εκάστοτε ισχύουσαν εξουσίαν των Ἐνδεκα; (61) Αλλά να προτείνω την χρηματικὴν ποινήν διά τον εαυτόν μου και να εἶμαι κλεισμένος εις το δεσμωτήριον ἕως ὅτου ἤθελα πληρώσει το πρόστιμον; Αλλ' αυτό εἶνε δι' εμέ το ἴδιον, το οποίον τόρα δα εἶπα, να ζῶ δηλαδή διαρκῶς φυλακισμένος εντός του δεσμωτηρίου· διότι δεν ἔχω χρήματα, με τα οποία να πληρώσω το πρόστιμον. Αλλά τέλος πάντων να προτείνω διά τον εαυτόν μου ως ποινήν την εξορίαν; Ἴσως τῶντι ηθέλατε με θεωρήσει ἀξιον της ποινῆς αὐτῆς και ηθέλατε με καταδικάσει εις εξορίαν. Αλλ' ὅμως θα ἤμουν πολύ φιλόζωος, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἴαν εἶμαι τόσον ασυλλόγιστος, ὥστε να μη ἠμπορῶ να σκεφθῶ ότι σεις μεν, οἱ οποίοι εἴσθε συμπολίται μου, δεν ἠμπορέσατε να υπομείνητε τας ομιλίαις μου και τα αποφθέγματά μου, αλλά εθεωρήσατε αὐτάς πολύ περισσότερον οχληράς και μισητάς, ἢ ὥστε να τας υποφέρετε, και διὰ τούτο επιθυμεῖτε τώρα να απαλλαγῆτε από αὐτάς, ἄλλοι δε βεβαίως ἄνθρωποι ευκόλως θα τας υπομείνουν. Τούτο δεν εἶνε διόλου δυνατόν, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι. Λοιπόν ωραία θα ἦτο ἡ ζωὴ δι' εμέ, αφού ἀπέλθω εις εξορίαν, ἄνθρωπος εις τόσον μεγάλην ηλικίαν πλέον, να ζῶ πλανώμενος από πόλεως εις πόλιν και διωκόμενος ὡς ἕνας ἀγύρτης ἢ κατάδικος. Διότι εἶνε βέβαιον ότι ὅπου και αν υπάγω, οἱ νέοι θα ἀκροῶνται πάντοτε τους λόγους μου, καθὼς ἐγίνετο και ἐνταύθα· και αν μεν τους αποδιώκω από πλησίον μου, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θα με καταδιώξουν πείθοντες εις τούτο τους γονεῖς των· αν δε πάλιν δεν τους αποφεύγω, τότε και οἱ γονεῖς των και οἱ συγγενεῖς θα με αποδιώξουν από την πόλιν χάριν ἐκείνων των ἰδίων ὡς διαφθορέα.

XXVIII. Αλλ' ἴσως βέβαια ἤθελεν εἰπεῖ τις. Ὡ Σώκρατες, όταν προς χάριν μας ἤθελες ἀφήσει την πόλιν μας, δεν θα ἦτο δυνατόν να ζῆς σιωπῶν του λοιπού και ησυχάζων; Εἰς τούτο δα να πείσω πολλούς από σας, βλέπω ότι εἶνε δυσκολώτατον από ὅλα. Διότι και εἴαν εἶπω ότι το να σιωπῶ σημαίνει ότι εἶμαι ἀπειθῆς εις τον θεόν των Δελφῶν, και δι' αὐτόν τον λόγον δεν δύναμαι να ησυχάζω, δεν θα με πιστεύσητε ἐκλαμβάνοντες αὐτό ὡς εἰρωνεῖαν και εἴαν πάλιν σας εἶπω ότι αὐτό δεν εἶνε μόνον καθήκον, αλλά τυχαίνει να εἶνε και το πλέον μέγιστον καλόν δι' ἕνα ἄνθρωπον, να ομιλή ὅλας τας ἡμέρας της ζωῆς του περί ἀρετῆς και περί των ἄλλων ὠφελίμων εις τον βίον θεμάτων, περί των οποίων σεις με ἠκούσατε να ομιλῶ, και να ἐξετάζω τον εαυτόν μου και τους ἄλλους ἀνθρώπους και ότι ἡ ἀπερίσκεπτος και ἀνεξάρτητος ζωὴ δεν εἶνε ζωὴ ἀξία διά τον ἄνθρωπον, εἴαν ἤθελον λέγει ταύτα, ἀκόμη ὀλιγώτερον ηθέλατε με πιστεύσει. Αλλά ταύτα μεν εἶνε, καθὼς ἐγὼ τα λέγω, ὡ ἄνδρες· να σας κάμω ὅμως να τα πιστεύσετε, δεν εἶνε εὐκόλον. Προς τούτοις ἐγὼ συνάμα δεν ἐσυνήθισα να θεωρῶ τον εαυτόν μου ἀξιον καμμιάς ποινῆς. Βεβαίως ὅμως εἴαν εἶχα χρήματα, θα προέτεινα διά τον εαυτόν μου την ποινήν των χρημάτων, τόσων δε, ὅσα ἤμουν εις θέσειν να πληρώσω. Διότι αὐτό δεν θα μου ἐπροξένει καμμίαν βλάβην. Τώρα ὅμως δεν ἠμπορῶ να προτείνω την ποινήν αὐτήν, διότι δεν ἔχω τίποτε, ἐκτός αν ἴσως θέλετε να ὀρίσητε ποινήν δι' εμέ τόσον πρόστιμον, ὅσον ἠμπορῶ ἐγὼ να πληρώσω. Ἴσως δε θα ἠμπορούσα να καταδικάζω τον εαυτόν μου. Ο Πλάτων ὅμως οὐτός, ο οποίος εἶνε παρῶν ἐδῶ, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, και ο Κρίτων και ο Κριτόβουλος και ο Ἀπολλόδωρος με παρακινούν να προτείνω πρόστιμον ἕως τριάκοντα μνας, και γίνονται οἱ ἴδιοι ἐγγυηταὶ μου· καταδικάζω λοιπόν τον εαυτόν μου εις τόσον πρόστιμον· οὗτοι δε θα εἶνε προς ὑμᾶς ἐγγυηταὶ ἀξιόχρεοι των χρημάτων τούτων.

(Αφού ο Σωκράτης πειθόμενος εις τον νόμον κατεδίκασε τον εαυτόν του εις πρόστιμον, οι δικασταί απεσύρθησαν εις διάσκεψιν, μετά ταύτα δε εξελθόντες απήγγειλαν την απόφασίν των και κατεδίκασαν τον Σωκράτην εις θάνατον. Τότε ο Σωκράτης λαμβάνει πάλιν διά τελευταίαν φοράν τον λόγον).

XXIX. Διά να κερδήσετε δε, ω άνδρες Αθηναίοι, ολίγον βεβαίως χρόνον, όστις μου απομένει ακόμη διά να ζήσω, διότι είμαι γέρων και θα απέθνησκον, πολύ κακήν φήμην θ' αποκτήσετε, και θα κατηγορηθήτε, από εκείνους οπού έχουν την διάθεσιν να ονειδίζουν την πόλιν, διότι κατεδικάσατε εις θάνατον τον Σωκράτην αυτόν τον σοφόν άνθρωπον διότι θα είπουν αναντιρρήτως ότι είμαι σοφός, αν και δεν είμαι, εκείνοι οπού θέλουν να μεγαλώσουν τα αίσχος σας. Εάν λοιπόν ηθέλατε περιμείνει ολίγον καιρόν ακόμη, θα επήρχετο εις εμέ ο θάνατος μόνος του φυσικά, και ηθέλατε απολαύσει εκείνο, τα οποίον τόσον πολύ εποθήσατε. Διότι βλέπετε βεβαίως ότι η ηλικία μου πλέον είναι μακράν μεν της ζωής, πλησίον δε του θανάτου. Αυτά δε λέγω όχι δι' όλους υμάς, αλλά μόνον δι' εκείνους, οι οποίοι με κατεδίκασαν εις θάνατον. Προς αυτούς δε τους ιδίους λέγω ακόμη και τα εξής. Ίσως στοχάζεσθε, ω άνδρες, ότι εγώ κατεδικάσθην δι' έλλειψιν λόγων τοιούτων, διά των οποίων θα σας έπειθον, εάν εφρόνουν ότι έπρεπεν όλα τα μέσα να μεταχειρισθώ και όλα τα επιχειρήματα να είπω όσα ηδυνάμην, ώστε να αποφύγω την καταδίκην. Αυτό διόλου δεν είναι αληθές. Κατεδικάσθην αληθώς, όχι όμως δι' έλλειψιν λόγων ή επιχειρημάτων, αλλά δι' έλλειψιν θρασύτητος και αναισχυντίας και επιθυμίας του να λέγω προς υμάς τοιαύτα, οποία θα σας επροξένουν μεν μεγίστην ευχαρίστησιν να τα ακούετε, να θρηνώ και να οδύρωμαι παρακαλών υμάς και άλλα πολλά τοιαύτα να κάμνω και να λέγω, ανάρμοστα εις εμέ, καθώς εγώ τα θεωρώ· οποία δα έχετε συνηθίσει μάλιστα να ακούετε πάντοτε από τους άλλους κατηγορουμένους. Αλλ' ούτε τότε προ της αποφάσεως ενόμισα ότι έπρεπεν ένεκα του κινδύνου να πράξω κανέν άνανδρον, ούτε τώρα μετά την καταδίκην μου μετανοώ, διότι κατ' αυτόν τον τρόπον έκαμα την απολογίαν μου, αλλά πολύ περισσότερο προτιμώ να αποθάνω με την απολογίαν, την οποίαν έκαμα, παρά να ζήσω με τον άλλον τρόπον εκείνον των παρακλήσεων και των δακρύων. Ούτε εις το δικαστήριον βεβαίως, ούτε εις τον πόλεμον, ούτε εγώ, ούτε άλλος κανείς έντιμος άνθρωπος πρέπει να ζητή να εφεύρη μηχανήν πώς να αποφύγη τον θάνατον, παν μέσον προς τούτο μεταχειριζόμενος. Διότι εις τας μάχας μάλιστα πολλακίς γίνεται φανερόν ότι τον θάνατον βεβαίως πολύ ευκολώτερον ίσως ήθελεν αποφύγει κανείς ρίπτων τα όπλα και ζητήσας έλεος από τους εχθρούς· υπάρχουν δε προσέτι και άλλα πολλά μέσα χωριστά εις κάθε ένα κίνδυνον, ώστε να αποφεύγη κανείς τον θάνατον, εάν προβαίνη εις τόσην αναισχυντίαν ώστε να κάμνη και να λέγη τα πάντα. Αλλά φοβούμαι, ω άνδρες, μήπως δεν είναι αυτό το δύσκολον να διαφύγη κανείς τον θάνατον, αλλά μήπως είναι πολύ δυσκολώτερον να αποφύγη την καταισχύνην. Διότι αύτη τρέχει πολύ ταχύτερον από τον θάνατον. Και λοιπόν εγώ τώρα, επειδή είμαι γέρων και βραδύς, συνελήφθην υπό του πλέον βραδυτέρου πράγματος από εμέ, οι δε κατήγοροί μου, επειδή είναι όντως ρωμαλέοι και ταχείς, συνελήφθησαν υπό του πλέον ταχυτέρου, υπό της ατιμίας. Και τώρα, εγώ μεν θα απέλθω καταδικασθείς από σας εις θάνατον, οι δε κατήγοροί μου καταδικασθέντες από την δύναμιν της αληθείας εις ατιμίαν και αδικίαν. Και εγώ βεβαίως είμαι έτοιμος να υποστώ την ποινήν, οποία υπ' αυτών ωρίσθη. Αυτά μεν λοιπόν ίσως ούτως έπρεπε να γείνουν καθώς και έγιναν, και νομίζω ότι αυτά έγιναν καλώς και καθώς έπρεπε.

XXX. Μετά δε τούτο πλέον επιθυμώ, ω σεις οπού με κατεδικάσατε, να προμαντεύσω διά σας τι θα σας συμβή και δι' άλλους λόγους, τους οποίους παραλείπω, αλλά και διότι ευρίσκομαι τώρα εις αυτήν την επίσημον ώραν, κατά την οποίαν ιδίως οι άνθρωποι αποκτούν την

ικανότητα να προλέγουν το μέλλον, όταν πλησιάζει ο θάνατός των (62).

Σας αναγγέλλω λοιπόν, ω άνδρες σεις, οπού με εφονεύσατε, ότι τιμωρία μεγάλη θα επέλθη εις σας, ευθύς μετά τον θάνατόν μου, η οποία θα είνε πολύ περισσότερον σκληροτέρα, μα τον Δία, ή όσον είνε ο θάνατος, εις τον οποίον με κατεδικάσατε. Διότι τώρα επράξατε τούτο στοχαζόμενοι ότι ηθέλατε απαλλαχθή από το να δώσετε λόγον διά τας πράξεις του βίου σας. Και όμως θ' αποβή τούτο πολύ εναντίον διά σας, καθώς εγώ σας το προλέγω. Πολύ περισσότεροι θα υπάρξουν κατόπιν από εμέ εκείνοι, οπού θα σας ελέγχουν, τους οποίους εγώ τώρα εμπόδιζον διά της παρουσίας μου, σεις δε δεν τους εβλέπατε, και τόσον περισσότερον οχληροί θα είνε, όσον είνε πλέον νεώτεροι, και σεις πολύ περισσότερον θ' αγανακτήσετε τότε. Διότι εάν στοχάζεσθε ότι, με το να καταδικάζετε ανθρώπους εις θάνατον, θα εμποδίσετε άλλους από το να σας ονειδίζουν διότι δεν ζήτε ορθώς, δεν σκέπτεσθε ορθώς. Διότι ο τρόπος αυτός της απαλλαγής από τον έλεγχο ούτε είνε πολύ δυνατόν να κατορθωθή, διότι θα αναφανώσιν άλλοι κατόπιν από εκείνους πάλιν, ούτε είνε έντιμος, διότι προκύπτει όνειδος εις τον φονεύοντα· αλλ' εκείνος ο τρόπος της απαλλαγής είνε άριστος και ευκολώτατος, να μη εμπόδιζη κανείς τους άλλους από το να ελέγχουν αυτόν, αλλά να είνε έτοιμος, αυτός ο ίδιος έχων παρεσκευασμένον τον εαυτόν του με ποίον τρόπον να φανή όσον το δυνατόν ωφελιμώτατος. Αφού λοιπόν προείπον αυτά διά σας, οι οποίοι με κατεδικάσατε εις θάνατον, δύναμαι πλέον, να σας αφήσω.

XXXI. Με σας δε, οι οποίοι εδώσατε αθωωτικήν ψήφον εις εμέ, ευχαρίστως ήθελον συνομιλήσει εις υποστήριξιν αυτού, το οποίον τώρα συνέβη εις εμέ, ενόσω οι άρχοντες, οι Ένδεκα, είνε απησχολημένοι με τα προκαταρκτικά της απαγωγής μου, και δεν εσύρθην ακόμη εις το δεσμοτήριον, όπου αφού απαχθώ, πρέπει να υποστώ την θανατικήν ποινήν. Αλλά σας παρακαλώ, ω άνδρες, παραμείνατε ολίγην ακόμη ώραν. Διότι κανέν εμπόδιον δεν υπάρχει να συνομιλήσωμεν μεταξύ μας, ενόσω έχομεν καιρόν ακόμη. Διότι θέλω να καταστήσω φανερόν προς υμάς ως προς φίλους μου, ποίαν σημασίαν επί τέλους έχει αυτό, το οποίον εις εμέ τώρα συνέβη. Εις εμέ, ω άνδρες δικασταί — και δεν απατώμαι, φρονώ, εάν ονομάζω δικαστάς μόνον σας, οι οποίοι μου εδώσατε αθωωτικήν ψήφον — συνέβη κάτι τι πολύ καταπληκτικόν. Η μαντική φωνή του οικειοτάτου μου δαιμονίου, καθ' όλον μεν τον προηγούμενον χρόνον της ζωής μου πολύ συχνά πάντοτε εναντιόνετο, ακόμη και εις τας πλέον ασημάντους περιστάσεις, οσάκις εδοκίμαζα να επιχειρήσω έργον τι, το οποίον ήθελεν αποβή κακώς δι' εμέ. Τώρα όμως συνέβησαν εις εμέ αυτά δα, τα οποία βλέπετε και σεις οι ίδιοι, τα οποία πραγματικώς και κατά την ατομικήν του γνώμην έκαστος ήθελε θεωρήσει ως μεγάλα κακά και γενικώς από τον περισσότερον κόσμον θεωρούνται ότι είνε τα πλέον βαρύτατα από όλα τα κακά. Και όμως εις εμέ ούτε όταν εξήλθα την πρωίαν αυτήν εκ του οίκου μου εναντιώθη το σημείον του θεού, ούτε όταν ήλθα εδώ ενώπιον του δικαστηρίου, ούτε και όταν ήρχισα την απολογία μου, εις κανέν μέρος του λόγου μου, οσάκις έμελλα να είπω τι, εναντιώθη. Και όμως εις άλλας ομιλίας μου πολλάκις τώντι με διέκοπτεν εις το μέσον του λόγου και με εμπόδιζε να είπω τι, το οποίον είχα σκεφθή να είπω. Σήμερον κατά την δίκην μου αυτήν το δαιμόνιον πουθενά δεν εναντιώθη και δεν με απέτρεψε καθ' όλα τα στάδια αυτής, εις ό,τι εγνώριζε ότι ημπορούσα να ενεργήσω ή να είπω. Ποίον λοιπόν στοχάζομαι ότι είνε το αίτιον αυτής της σιωπής του δαιμονίου; Εγώ θα σας τα εξηγήσω. Αυτό το οποίον συνέβη σήμερον εις εμέ φαίνεται ότι είνε πολύ μέγα καλόν. Και αναμφιβόλως δεν φρονούμεν ορθώς ημείς, όσοι νομίζομεν ότι ο θάνατος είνε κακόν πράγμα. Σπουδαία δε απόδειξις αυτού δι' εμέ είνε τούτο· ότι εξάπαντος ήθελεν εναντιωθή εις εμέ κατά την συνήθειάν του το οικειοτάτόν μου δαιμόνιον, εάν δεν έμελλα εγώ να πράξω αγαθόν πράγμα.

XXXII. Ας σκεφθώμεν δε και κατά τον εξής τρόπον, διότι θα ίδωμεν, καθώς φρονώ, ότι είνε μεγάλη ελπίς να είνε αυτό καλόν πράγμα. Ο θάνατος έν εκ των δύο είνε· ή βεβαίως είνε τοιούτον πράγμα, ώστε να είνε μηδέν, και ο αποθανών να μη έχη καμμίαν αίσθησιν κανενός πράγματος, ή καθώς λέγουν, τυχαίνει να είνε κάποια μεταλλαγή και μετοίκησις της ψυχής από τον κόσμον τούτο εις άλλον τόπον. Και εάν βέβαια δεν υπάρχει καμμία αίσθησις εις τον αποθανόντα, αλλ' ο θάνατος είνε τοιούτος, οποίος είνε ο ήρεμος ύπνος, όταν κανείς κοιμώμενος μήτε όνειρον κανέν δεν βλέπει, τότε θαυμάσιον κέρδος ήθελεν είνε ο θάνατος. Διότι εγώ στοχάζομαι ότι, εάν έπρεπε κανείς, αφού εκλέξη μίαν τοιαύτην νύκτα, κατά την οποίαν να κοιμηθή τόσο βαθειά, ώστε μήτε όνειρον να ίδη, και αφού αντιπαραβάλη όλας τας λοιπάς νύκτας και όλας τας λοιπάς ημέρας της ζωής του με αυτήν την νύκτα, εάν έπρεπε να σκεφθή τότε και να είπη ποίας ημέρας και νύκτας έζησεν εις τον βίον του πλέον ευτυχέστερον και πλέον γλυκύτερον από αυτήν την νύκτα, στοχάζομαι ότι όχι μόνον ένας ιδιώτης και απλούς άνθρωπος, αλλά και αυτός ο μέγας βασιλεύς της Περσίας πολύ ολίγας θα εύρη τας ημέρας αυτάς και νύκτας, συγκριτικώς προς τας λοιπάς ημέρας της ζωής του. Εάν λοιπόν τοιούτον πράγμα είνε ο θάνατος, τότε εγώ δικαίως τον θεωρώ κέρδος. Διότι ολόκληρος ο χρόνος της ζωής του ανθρώπου διόλου δεν φαίνεται πραγματικώς ότι είνε πλέον μακρότερος από μίαν νύκτα. Εάν δε πάλιν ο θάνατος είνε ωσάν μία αποδημία από αυτόν τον τόπον εις κανένα άλλον, όθεν είνε αληθινά όσα λέγονται, ότι εκεί λοιπόν ευρίσκονται όλοι οι νεκροί, τότε ποίον άλλο καλόν ημπορεί να φαντασθή κανείς ότι είνε μεγαλύτερον από αυτό, ω άνδρες δικασταί; Διότι εάν κανείς, αφού έλθη εις τον Άδην γλυτώσας από αυτούς, οι οποίοι ψευδώς διατείνονται ότι είνε δικασταί, εύρη εκεί τους αληθινούς δικαστάς, οι οποίοι ίσα-ίσα, ως λέγουν, απονέμουσιν εκεί την δικαιοσύνην, ο Μίνως και ο Ραδάμανθυς και ο Αιακός και ο Τριπτόλεμος και άλλοι όσοι από τους ημιθέους υπήρξαν δίκαιοι εις την ζωήν των, άρα γε κακή θα ήτο η αποδημία αύτη; Η πάλιν να συναναστραφή κανείς εκεί με τον Ορφέα και τον Μουσαίον και τον Ησίοδον και τον Όμηρον, πόσα ήθελε στέρξει κανείς από σας να πληρώση; Διότι εγώ βεβαίως όχι μίαν φοράν, αλλά πολλάκις επιθυμώ να αποθάνω, εάν αυτά είνε αληθινά. Αφού και εις εμέ τον ίδιον κατ' εξοχήν τερπνή ήθελεν είνε η συναναστροφή εκεί, διότι θα ήτο δυνατόν να συνομιλώ με τον Παλαμήδην και τον Αίαντα τον Τελαμώνιον και όλους τους λοιπούς ήρωας της αρχαιότητος, όσοι κατεδικάσθησαν ακθίως εις θάνατον· και θα εύρισκον όχι ολίγην ευχαρίστησιν, καθώς εγώ στοχάζομαι, να αντιπαραβάλω τα ιδικά μου παθήματα με τα ιδικά των· και τέλος το προσφιλέστατον από όλα δι' εμέ, θα διηρχόμην τας ημέρας μου εξετάζων και ερευνών ακαταπαύστως εκείνους, οπού ευρίσκονται εκεί, καθώς έπραττον και ενταύθα, ποίος τώντι από αυτούς είνε σοφός αληθώς και ποίος πιστεύει μεν ότι είνε σοφός, πράγματι δε δεν είνε.

Πόσον δε ήθελε κανείς στέρξει να πληρώση, ω άνδρες δικασταί, διά να υποβάλη εις εξέτασιν εκείνον, οπού ωδήγησεν εναντίον της Τροίας τον πολυάριθμον στρατόν, ή τον Οδυσσέα, ή τον Σίσυφον, ή τόσοσους άλλους αναριθμήτους, όσους ημπορούσε να ονομάση κανείς τόρα και άνδρας και γυναίκας; Με τούτους δε να συνομιλώ και να συναναστρέφωμαι και να εξετάζω αυτούς, ήθελεν είναι δι' εμέ μία απείρως μεγάλη ευδαιμονία. Εξάπαντος δε οι εκεί δικασταί, ως φρονώ, δεν καταδικάζουν βεβαίως δι' αυτόν τον λόγον κανένα εις θάνατον. Διότι εκτός ότι και καθ' όλα τα λοιπά οι εκεί είνε πλέον ευδαιμονέστεροι από τους εδώ, είνε προσέτι και αθάνατοι, εάν είνε βεβαίως αληθινά τα λεγόμενα.

XXXIII. Αλλά και σεις πρέπει, ω άνδρες δικασταί, να έχετε καλās ελπίδας διά τον θάνατον, καθώς εγώ είμαι εύελπις, και να νομίζετε ότι κατ' εξοχήν αληθές είνε αυτό μόνον, ότι διά τον ενάρτεον άνθρωπον δεν υπάρχει κανέν κακόν, ούτε ενόσω ζη, ούτε αφού

αποθάνη, ουδέ παραμελούνται από τους θεούς όσα αφορώσιν εις αυτόν. Και τα ιδικά μου δε συμβάντα τόρα δεν έγιναν κατά τύχην, αλλ' εις εμέ είνε φανερόν τούτο, ότι το να αποθάνω πλέον, ώστε ν' απαλλαχθώ από τας μερίμνας και φροντίδας, θα ήτο καλύτερον δι' εμέ από το να ζω. Διά τούτο ακριβώς σήμερον πουθενά δεν με απέτρεψεν η θεία φωνή, ενώ έκαμνα την απολογία μου. Και εναντίον λοιπόν εκείνων, οπού με κατεδίκασαν και εναντίον των κατηγορών μου πολύ-πολύ δεν αγανακτώ. Και όμως δεν με κατεδίκάζαν και δεν με κατηγορούν με αυτήν την πρόθεσιν, ώστε να μου προξενήσουν καλόν, αλλά με τον στοχασμόν ότι με βλάπτουν. Δι' αυτήν δε την κακήν των πρόθεσιν μόνον είνε άξιον να τους μεμφθή κανείς. Όμως αν και δεν έχουν καλήν δι' εμέ διάθεσιν, μίαν μόνον μικράν χάριν ζητώ από αυτούς.

Σας παρακαλώ, ω άνδρες, τους υιούς μου, όταν φθάσουν εις την εφηβικήν ηλικίαν, να τιμωρήσητε προξενούντες εις αυτούς αυτήν την ιδίαν λύπην, με την οποίαν σας ελύπουν εγώ, προτρέποντες αυτούς εις την αρετήν, δοκιμάζοντες την σοφίαν των και εξελέγχοντες τας μωρίας των, εάν σας φαίνωνται ότι προτιμούν τα πλούτη, ή άλλο κανέν όμοιον από την αρετήν, και εάν πιστεύουν ότι είνε σπουδαίοι, ενώ είνε όλως διόλου μηδαμινοί, να ονειδίζετε αυτούς, καθώς εγώ ωνειδίζον υμάς, διότι δεν φροντίζουν δι' εκείνα τα πράγματα, διά τα οποία πρέπει, και στοχάζονται ότι είνε κάτι τι μέγα, ενώ είνε όλως διόλου ανάξιοι. Και εάν κάμνετε αυτά, τότε εγώ θα είμαι ευχαριστημένος από την δικαιοσύνην σας και εγώ ο ίδιος και τα τέκνα μου.

Αλλ' ως τόσον είνε καιρός πλέον ν' αποσυρθώμεν απ' εδώ, εγώ μεν διά να αποθάνω, σεις δε διά να ζήσετε. Ποίοι όμως από ημάς μεταβαίνουν εις καλύτερον μέρος, είνε άδηλον εις όλους, εκτός μόνον του θεού.

Η Σειρά των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, των Εκδόσεων Φέξη, υπήρξεν ένας σταθμός στα ελληνικό χρονικό. Για πρώτη φορά προσφερόταν συστηματικά στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό, η αρχαία ελληνική σκέψη (ιστορία, φιλοσοφία, ποίηση, δράμα, δικανικός και πολιτικός λόγος) σε δημιουργικές μεταφορές της, από τους άριστους μεταφραστές του τόπου, στην πιο σύγχρονη μορφή που πήρε εξελισσόμενο το γλωσσικό της όργανο. Ο Όμηρος, οι Τραγικοί κι ο Αριστοφάνης, ο Ηρόδοτος, ο Θουκυδίδης, ο Πλάτων, ο Ξενοφών, ο Αριστοτέλης, ο Θεόκριτος, ο Θεόφραστος, ο Επίκτητος, ο Πλούταρχος, ο Λουκιανός κλπ. προσφέρονται και σήμερα, στις κλασικές πια μεταφράσεις των Πολυλά, Ραγκαβή, Μωραϊτίδη, Κονδυλάκη, Ποριώτη, Γρυπάρη, Τανάγρα, Πολέμη, Καμπάνη, Καζαντζάκη, Βάρναλη, Αυγέρη, Βουτιερίδη, Ζερβού, Φιλαδελφέως, Τσοκόπουλου, Σιγούρου. Κ. Χρηστομάνου κλπ, σε μια σύγχρονη σειρά εκδόσεων βιβλίου τσέπης, πράγμα που επίσης γίνεται για πρώτη φορά, συστηματικά, στην Ελλάδα.

&Απολογία του Σωκράτους&. Το δράμα της δίκης και της καταδίκης Σωκράτους, και κυρίως η απλή και σοφή εξιστόρηση της ζωής και της διδασκαλίας του, όπως μας δίδεται από τον ίδιο το Σωκράτη, ενώ απολογείται σαν υπεράσπιση του εαυτού του κατά των κατηγορών του.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ

ΛΑΔΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ο. Ε.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 22 ΤΗΛ. 614.686, 634.506 ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΧ. 10

1) Σ. Μ. Παρά Ξενοφώντι (Απομν. 1, 6, 1) ο Σωκράτης λέγει: «Διέρχομαι τον χρόνον μετά των φίλων μου φυλλομετρών τα βιβλία των παλαιωτέρων σοφών και επιθεωρών τους θησαυρούς της σοφίας των διαλέγω ό,τι μου φαίνεται ωραίον και ωφέλιμον».

Προς τούτους, επειδή κατά τους χρόνους εκείνους, ότε ήκμαζον εν Αθήναις εις μέγιστον βαθμόν αι επιστήμαι και αι τέχναι, συνέρρεον πανταχόθεν επιφανέστατοι άνδρες, σοφοί και ποιηταί και καλλιτέχναι, ο Σωκράτης ηγάπα να συνάπτη σχέσεις και συναναστρέφεται μετ' αυτών.

2) Αθηναίους ονομάζει ο Σωκράτης τους δικαστάς του. Η συνήθης δε προσφώνησις εις τους δικανικούς λόγους ήτο «άνδρες δικασταί».

3) Ότε εδικάζετο ο Σωκράτης, ήτο εβδομηκοντούτης, ως λέγεται κατωτέρω.

4) Ενταύθα εσύχναζον οι ευγενείς και πλούσιοι και εύποροι εν γένει Αθηναίοι. Λέγει δε ο Δίων Χρυσόστομος ότι ο Σωκράτης ως επί το πλείστον διέτριβεν εις την αγοράν, εισήρχετο εις τας παλαίστρας και εκάθητο πλησίον των τραπεζιτών. Λέγει δε και ο Ξενοφών εις τα Απομνημονεύματά του ότι εις τοιαύτα μέρη εσύχναζεν ο Σωκράτης, όπου ήτο βέβαιος ότι ήθελε συναντήσσει παρά πολλούς, ίνα μετ' αυτών διαλεχθή κατά την συνήθειάν του.

5) Οι δικασταί όντες άνθρωποι ουχί εκ ταπεινού και ευτελούς γένους ανεστρέφοντο μετά των αριστοκρατικών και πλουσίων.

6) Εις τας πολυπληθείς συναθροίσεις ως και την εκκλησίαν του δήμου και τα δικαστήρια εγίνοντο διάφοροι θόρυβοι και κρότοι και κραυγαί, είτε προς αποδοκιμασίαν είτε προς επιδοκιμασίαν των λεγομένων.

7) Οι τελευταίοι κατήγοροι του Σωκράτους ήσαν ο Άνυτος, ο Μέλητος και ο Λύκων. Και κατήγορος μεν κυρίως ήτο ο Μέλητος, οι δε λοιποί δύο ήσαν συνήγοροι αυτού.

Ο Άνυτος, υιός του πλουσίου εργοστασιάρχου Ανθεμίωνος, ο επιφανέστατος των κατηγορών, ήτο ρήτωρ, εξελέγη δε και στρατηγός των Αθηναίων, ότε εν Πύλω εμάχοντο. Είτα φυγών επί των Τριάκοντα, και μετά του Θρασυβούλου, του οποίου ήτο φίλος, επανελθών, είχε μεγάλην ισχύν εν Αθήναις. Μετά τον θάνατον του Σωκράτους ηναγκάσθη να φύγη εξόριστος εις Ηράκλειαν του Πόντου, όπου, ως λέγεται, εθανατώθη υπό των Ηρακλεωτών λιθοβοληθείς. Εν τω Πρωταγόρα ο Πλάτων εισάγει, τον στρατηγόν τούτον ομιλούντα με εμπάθειαν κατά των σοφιστών.

Ο Λύκων ήτο δημόσιος ρήτωρ, όστις και διηύθυνε την κατά του Σωκράτους κατηγορίαν. Ήτο ο ασημότατος των άλλων.

Ο Μέλητος, υιός του Μελήτου, τον δήμον Πιτθεύς, εν τω Ευθύφρονι του Πλάτωνος παρίσταται ως νέος αφανής και άγνωστος. Άγνωστον είνε αν ο υπό του Αριστοφάνους σατυριζόμενος ποιητής (Βάτραχ. 130) είναι αυτός ο ίδιος, ή ο υιός του, ή άλλος τις νεανίας.

8) Ο χρόνος δι' έκαστον ομιλούντα ενώπιον του δικαστηρίου προσδιωρίζετο διά της κλεψύδρας, με την οποίαν διά καταρρέοντος ηρέμα ωρισμένου ποσού ύδατος εμέτρουν τον χρόνον.

9) Ο κατήγορος, εις βεβαίωσιν ότι δεν συκοφαντεί υποβάλλων εις το δικαστήριον την κατηγορίαν, έδιδεν όρκον, επικυρών το κατηγορητήριόν του. Τούτο εκαλείτο αντωμοσία.

10) Ο Σωκράτης διετύπωσεν ενταύθα εν είδει κατηγορητηρίου επισήμου, όλας τας συκοφαντίας και του Αριστοφάνους και όλων των πρώτων εχθρών του, τας οποίας αντικρούει εις το μέρος τούτο της απολογίας του.

11) Εννοεί τας Νεφέλας του Αριστοφάνους, ήτις εγράφη επίτηδες

προς διακωμώδησιν του Σωκράτους. Η κωμωδία αυτή παρεστάθη το έτος 423 π. Χ.

12) Ο Γοργίας ήτο εἷς εκ των κορυφαίων σοφιστῶν, σύγχρονος του Σωκράτους. Πεμφθεὶς ὑπὸ των Λεοντίνων της Σικελίας, της πατρίδος του, εἰς Αθήνας ὡς πρέσβυς, ἵνα ζητήσῃ βοήθειαν, τόσον εγοήτευσεν αὐτοῦς διὰ των ἐπιδεικτικῶν λόγων του, μεστῶν ποιητικῆς χάριτος, ὥστε παρακληθεὶς ἔμεινεν εἰς Αθήνας, ὅπου ἐδίδασκε την ρητορικὴν. Ο σκεπτικισμὸς του, ὃν ἐπρέσβευε, προσείλκυσε πολλοὺς προσηλύτους. Συνέθεσε βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Περὶ του μη εἶναι» ἢ «περὶ φύσεως», ἐν τῷ ὁποίῳ προσεπάθησε να ἀποδείξῃ 1, ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει· 2, καὶ ἂν ὑπάρχῃ τι, δὲν εἶνε δυνατόν να το γνωρίσῃ τις· 3, καὶ ἂν ὑπάρχῃ τι καὶ ἂν δυνατόν να το γνωρίσῃ τις, δὲν δύναται ὁμῶς να το κάμῃ γνωστὸν εἰς τους ἄλλους.

Ο Πρόδικος, ἄλλος αὐτὸς σοφιστῆς, εἶνε γνωστὸς, διότι ἐπληρόνετο πολὺ ἀκριβὰ διὰ τα μαθήματά του.

Ο Ἰππίας, σοφιστῆς καὶ αὐτὸς, περὶ του ὁποίου ἀνάγνωθι τους δύο ὁμωνύμους διαλόγους του Πλάτωνος «Πρῶτον καὶ δεῦτερον Ἰππίαν».

13) Ἐννοεῖ τον Εὐήνον, ὅτις κατήγετο εκ της νήσου Πάρου.

14) Οὗτος ήτο βαθύπλουτος τόσον, ὥστε κατὰ την μαρτυρίαν του Πλουτάρχου ὠνομάζετο ἀπλῶς ο πλούσιος. Εἰς τον οἶκον του δε συνηθοῖζοντο ὅλοι οἱ σοφοὶ των χρόνων ἐκείνων. Ἐσυγγένευε με τον Περικλέα καὶ τον Ἀλκιβιάδην. Ἀλλὰ καταδαπανήσας ἀσώτως τα πλοῦτη αὐτοῦ ἀπέθανε πένης.

15) Ἦτοι 500 δρ. (κατὰ δε την σημερινὴν του χρυσοῦ ἀξίαν 3500 δρ. περίπου). Ἐκάστη μνα εἶχεν ἀξίαν 100 δρ. αττικῶν. Το ποσὸν τούτου ήτο ὀλίγον σχετικῶς με τους μισθοὺς, τους ὁποίους ἐλάμβανεν ο Γοργίας ἢ ο Πρωταγόρας. Οὔτοι ἐλάμβανον ἀπὸ κάθε μαθητὴν των μισθὸν 100 μνας ήτοι 10,000 δρ. (κατὰ δε την σημερινὴν του χρυσοῦ ἀξίαν 70,000 δρ.)

16) Ο Χαιρεφών ήτο ἀπὸ τους πλέον ἐνθουσιώδεις μαθητὰς του Σωκράτους, μιμούμενος τον διδάσκαλόν του καὶ εἰς την ἐνδυμασίαν ἀκόμη.

17) Αὐτολεξεῖ ο χρησμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς· «σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης, ἀνδρῶν δ' ἀπάντων σοφώτατος Σωκράτης».

18) Τον ὄρκον τούτον ἔκαμνεν ο Ραδάμανθυς μη ἐπιτρέπων να ὀρκίζωνται οἱ ἄνθρωποι εἰς τον θεόν· το αὐτὸ ἔκαμνε καὶ ο Σωκράτης, διὰ να μη ὀρκίζεται εἰς τους θεοὺς.

19) Τραγωδοποιοὶ καὶ τραγικοὶ ποιηταί, οἱ γράφοντες τραγωδίας, τα σήμερον καλούμενα γενικῶς δρᾶματα.

20) Διθυραμβοποιοὶ ἐκαλοῦντο οἱ ποιοῦντες τους διθυράμβους, ὕμνους μεγαλοπρεπεῖς εἰς τιμὴν του Διονύσου, εκ της ἀναπτύξεως των ὁποίων ἐγεννήθη η τραγωδία ὅτε ἐπενοήθη ο πρῶτος ὑποκριτῆς.

21) Ἐννοεῖ τους ἐπικούς, λυρικούς καὶ ἰαμβικούς ποιητῆς.

22) Οἱ ποιηταὶ ἐθεωροῦντο ὡς ἐμπνεόμενοι ὑπὸ του θεοῦ καὶ ὡς διερμηνεῖς των Μουσῶν.

23) Θεόμαντις λέγεται ο προφητεύων τα μέλλοντα εκ θείας ἐμπνεύσεως.

24) Ἐννοεῖ τους μετερχομένους τας βαναύσους λεγομένας τέχνας, οἱ ὁποῖοι καὶ δημιουργοὶ ὠνομάζοντο, μετερχόμενοι διάφορα

επαγγέλματα προς κοινήν χρήσιν, οίον οι τέκτονες, οι χαλκείς, οι σκυτοτόμοι και λοιποί.

25) Ο Μέλητος είχε γράψει τραγωδίαν και άλλα ποιήματα.

26) Ο πατήρ του Ανύτου είχε μέγα βυρσοδειψείον, ο ίδιος δε ήτο ρήτωρ.

27) Ο Λύκων ήτο ίων το γένος, τον δήμον Θορίκιος, πένης δε, διακωμωδούμενος υπό πολλών ποιητών.

28) Το κείμενον της εναντίον του Σωκράτους κατηγορίας διεσώθη παρά Διογένει Λαερτίω, έχει δε ούτω :

«Τάδε εγράψατο και αντωμόσατο Μέλητος ο Μελήτου, Πιτθεύς, Σωκράτει Σωφρονίσκου Αλωπεκήθεν· αδικεί Σωκράτης ους μεν η πόλις νομίζει θεούς ου νομίζων, έτερα καινά δε δαιμόνια εισηγούμενος· αδικεί δε και τους νέους διαφθείρων. Τίμημα θάνατος».

29) Οι δικασταί οι δικάσαντες τον Σωκράτην ήσαν οι Ηλιασταί, οι αποτελούντες την Ηλιαίαν (η λέξις σημαίνει συνάθροισιν) το πολυμελέστατον δικαστήριον των Αθηναίων, το οποίον συνεκροτείτο εκλεγομένων κατ' έτος 6000 πολιτών εκ των υπερβάντων το 30 έτος της ηλικίας. Ούτοι πάντες διηρούντο εις τμήματα δέκα εκ 500 δικαστών έκαστον, των χιλίων παραμενόντων ως αναπληρωτών, και εδίκαζον όλα τα εγκλήματα εκτός των φόνων, η εκδίκασις των οποίων ήτο ανατεθειμένη εις τον Άρειον Πάγον.

30) Δύο Βουλαί υπήρχον εν Αθήνας, η Βουλή των Πεντακοσίων, η ασχολουμένη ιδίως περί τα πολιτικά, και η Βουλή του Αρείου Πάγου, κυρίως μέγα δικαστικόν σώμα με την ανωτέραν εποπτείαν επί της ηθικής του Κράτους.

31) Εις την Εκκλησίαν του δήμου ήσκει ο λαός εν τη Αθηναϊκή δημοκρατία την κυριαρχικήν του δύναμιν συνερχόμενος και διασκεπτόμενος περί των υπερτάτων συμφερόντων της πολιτείας, πολέμου, ειρήνης, συμμαχιών, φορολογίας κλπ. Εις τας σπουδαίας αποφάσεις η πλειοψηφία έπρεπε να απαρτίζεται από 6000 ψήφους. Η Εκκλησία συνήρχετο κατά πρώτον μεν εις την αγοράν, ύστερον δε εις την Πνύκα, αντικρύ του Αρείου Πάγου.

32) Αναξαγόρας ο Κλαζομένιος μαθητής του Αναξιμένους, διδάσκαλος του Περικλέους, του Ευριπίδου και άλλων μεγάλων ανδρών. Έλεγεν ότι ο ήλιος είναι μύδρος διάπυρος μεγαλύτερος από την Πελοπόννησον, η δε σελήνη ότι έχει κατοικίας και λόφους και φάραγγας.

33) Ο Ευριπίδης μαθητής του Αναξαγόρου παρενέβαλεν εις τας τραγωδίας του τοιαύτας θεωρίας του διδασκάλου του ιδίως περί της φύσεως της γης και του ηλίου, περί των οποίων ήκουον και εμάνθανον οι θεαταί. Αυτό εννοεί ενταύθα ο Σωκράτης.

Ορχήστρα είναι το μέρος του θεάτρου ένθα ίστατο ο χορός των αρχαίων δραμάτων.

34) Ενταύθα, ως φαίνεται, ο Μέλητος δεν απαντά, αλλά κάμνει διαφόρους θορύβους καταστενοχωρούμενος.

35) Ο Μέλητος εξακολουθεί τηρών σιγήν.

36) Ομήρου Ιλ. Σ. 96–98.

37) Ομήρου Ιλ. Σ. 104.

38) Ο Σωκράτης διεκρίθη εις τας μάχας αυτάς διά την ανδρείαν του. Εις μεν την Ποτειδαιαν έσωσε τον Αλκιβιάδην, εις δε το Δήλιον έσωσε τον Ξενοφώντα. Ως γνωστόν κατά την τελευταίαν αυτήν μάχην οι Αθηναίοι ενίκηθησαν υπό των Βοιωτών, εφονεύθη δε και ο στρατηγός αυτών Ιφικράτης. Οι δε στρατιώται του Σωκράτους ετράπησαν εις φυγήν.

39) Κατ' έτος εξελέγοντο εν Αθήναις 500 βουλευταί εκ των πολιτών των εχόντων ηλικίαν 30 ετών, ανά 50 εξ έκαστης φυλής, οίτινες απετέλουν την ούτω λεγομένην Βουλήν των πεντακοσίων, συνεργομένην τακτικώς εις το Βουλευτήριον, κείμενον εν τω έσω Κεραμεικώ. Ίνα δε μη είνε ηναγκασμένη όλη η Βουλή καθ' εκάστην να συνεδριάζη, να μη στερηται δε πάλιν η πόλις την ανωτάτην αρχήν, διηρείτο η Βουλή εις 10 τμήματα εκ 50 βουλευτών, των βουλευτών εκάστης φυλής, τα οποία τμήματα κατά σειράν συνήρχοντο καθ' εκάστην και συνεσκέπτοντο περί των πραγμάτων της πόλεως επί ένα αρχαίον μήνα έκαστον. Η φυλή αύτη ελέγετο πρυτανεύουσα, ο χρόνος των συνεδριάσεών της πρυτανεία και οι βουλευταί πρυτάνεις. Εκ των πρυτάνεων εις εκάστην ημέραν εκλεγόμενος εκκαλείτο επιστάτης, όστις εφύλαττε τας κλεις της Ακροπόλεως, του ταμείου και την σφραγίδα του Κράτους.

40) Η ναυμαχία αύτη έγινε παρά τας Αργινούσας, τρεις νησίδας παρά την Λέσβον, μεταξύ Λακεδαιμονίων υπό τον ναύαρχον Καλλικρατίδαν, των Αθηναίων οδηγουμένων υπό των δέκα στρατηγών, οίτινες και ενίκησαν. Η ναυμαχία αύτη περιγράφεται υπό του Ξενοφώντος (Ελλην. βιβλ. Α.).

41) Ο Νόμος διέτασσε δι' έκαστον κατηγορούμενον να γίνεται ιδιαιτέρα χωριστά δίκη.

42) Οι Αθηναίοι μεταμεληθέντες κατόπιν διά την παράνομον καταδίκην των στρατηγών, κατεδίκασαν εις θάνατον ως συκοφάντας τους παραπλανήσαντας τον λαόν.

43) Ο Σωκράτης τυχών τότε να είνε πρόεδρος της πρυτανευούσης φυλής και επιστάτης διευσθύνων κατά τον νόμον τας εργασίας της Εκκλησίας, ηρνήθη να θέση το ζήτημα τούτο εις ψηφοφορίαν.

44) Οι Τριάκοντα τύραννοι εγκατεστάθησαν περί το έτος 404 π. Χ. ότε ο Σωκράτης είχε ηλικίαν 64—65 ετών.

45) Η θόλος ωνομάζετο και Πρυτανείον (διάφορον του παλαιού παρά την Ακρόπολιν Πρυτανείου)· ήτο αίθουσα θολωτή πλησίον του Βουλευτηρίου, ένθα οι Πρυτάνεις εθυσίαζον, συνεδρίαζον, έτρωγον και διέμενον. Εκεί διέμενον και οι Τριάκοντα.

46) Ο Λέων ούτος Σαλαμίνιος μεν κατά την πατρίδα, αλλά πολίτης Αθηναίος, έφυγεν εις Σαλαμίνα, υποβληθείς εις εκουσίαν εξορίαν, ίνα μη φονευθή υπό των Τριάκοντα, οι οποίοι ωρέγοντο να δημεύσουν την πλουσίαν περιουσίαν του.

47) Διά τοιούτων διαταγών οι τριάκοντα συνέλαβον εις Σαλαμίνα και Ελευσίνα 300 πολίτας φυγάδας, τους οποίους ομού κλείσαντες εις το δεσμωτήριον είτα διά μιας αποφάσεως όλους τους κατεδίκασαν εις θάνατον.

48) Υπονοεί ιδίως τον Κριτίαν, ένα εκ των Τριάκοντα, και τον Αλκιβιάδην, των οποίων τα ελαττώματα απεδίδοντο εις την διδασκαλίαν του Σωκράτους υπό των εχθρών αυτού.

49) Εκ της Αλωπεκής της Αντιοχίδος φυλής, με το όνομα του οποίου επιγράφεται ο γνωστός διάλογος του Πλάτωνος.

50) Πατήρ του Σωκρατικού Αισχίνου, εκ Σφηττού, δήμου της Ακαμαντίδος φυλής.

51) Κηφισιά δήμος της Ερεχθίδος φυλής.

52) Ο επιφανέστατος των μαθητών του Σωκράτους, ο μέγας φιλόσοφος και συγγραφέυς της Απολογίας.

53) Ο Απολλόδωρος ούτος ηγάπα εξαιρετικώς τον Σωκράτην· ότε ούτος καταδικασθείς ώδηγείτο εις το δεσμοτήριον, ο Απολλόδωρος ανέκραξεν: ΑΛΛ' εγώ δεν το υποφέρω αυτό, διότι βλέπω ότι αδικώς κατεδικάσθη· ο δε Σωκράτης θωπεύσας, ως λέγουν, ελαφρώς την κεφαλήν του είπε μειδιών: — Αλλά, φίλε μου, τι λοιπόν, επροτίμας να με ίδης να καταδικασθώ δικαίως;

54) Οδύσ. Τ. 163.

55) Υιοί του Σωκράτους ήσαν ο Λαμπροκλής, ο Σωφρονίσκος και ο Μενέξενος.

56) Διογένης ο Λαέρτιος αναφέρει ότι ο Σωκράτης κατεδικάσθη διά ψήφων 281. Ωστε και αν απ' αυτών αφαιρεθούν αι 30 ψήφοι απομένουν 251 καταδικαστικάί. Αλλά και ούτως ο υπόδικος δεν απελύετο διότι δεν υπήρχεν ισοψηφία, του δικαστηρίου ως γνωστόν αποτελουμένου εκ 500.

57) Ο κατηγορος έπρεπε να λάβη υπέρ της κατηγορίας του το ήμισυ των ψήφων των δικαστών και περιπλέον έν πέμπτον ακόμη, άλλως κατεδικάζετο εις πρόστιμον χιλίων δραχμών. Το κόμμα του Μελήτου δεν κατώρθωσε μόνον του να απαρτίση τον νόμιμον αριθμόν των ψήφων εναντίον του Σωκράτους και εδέησε να προστεθώσι και αι ψήφοι των κομμάτων του Ανύτου και Λύκωνος.

58) Εις τους _τιμητούς_ λεγομένους αγώνας, οποία ήτο η παρούσα δίκη, ο νόμος δεν ώριζε την τιμωρίαν· αλλ' ο μεν κατηγορος εν τη κατηγορία προσδιώριζε και την ποινήν, ο δε κατηγορούμενος είχε το δικαίωμα εκ του νόμου να ορίση την ποινήν, της οποίας εθεώρει τον εαυτόν του άξιον. Εις την παρούσαν δίκην το μεν δικαστήριον εκήρυξε τον Σωκράτην ένοχον, ο δε Μέλητος ώρισεν ως ποινήν τον θάνατον, ο δε Σωκράτης είχε την άδειαν εκ του νόμου να ορίση ποίαν εκ των τριών ποινών τούτων προτιμά· δεσμά διά βίου, πληρωμήν προστίμου ή εξορίαν. Ο νόμος ούτος εθεσπίσθη χάριν των δικαστών, διά να μη υπάρχη καμμία αμφιβολία περί της ενοχής του καταδικασθέντος, διότι ο ίδιος διεκήρυττεν ούτω ότι είνε ένοχος, αφού ώριζε και την ποινήν του. Ο Σωκράτης εφρόντισε να μη εμπέση εις την παγίδα αυτήν του νόμου. Ούτως ο Ξενοφών λέγει ότι δεν κατεδίκασε διόλου τον εαυτόν του, ουδέ εις τους φίλους του επέτρεψε να κάμουν τούτο, λέγων ότι τούτο θα εθεωρείτο ως ομολογία περί της ενοχής του. Όμως πειθόμενος εις τον νόμον είπεν ότι αντί ποινής θεωρεί τον εαυτόν του άξιον ανταμοιβής.

59) Οι Ολυμπιονίκαί και όσοι είχαν προσφέρει μεγάλας υπηρεσίας εις την πόλιν, ετρέφοντο δημοσία δαπάνη εις το Πρυτανείον μετά των Πρυτάνεων· τούτο ελογίζετο παρά τοις Έλλησι μεγάλη τιμή. Το Πρυτανείον τούτο, διάφορον του αρχαίου παρά την Ακρόπολιν, ένθα εφυλάσσοντο και οι νόμοι του Σόλωνος, εκαλείτο και _θόλος_ και _σκιάς_, ένθα συνεδρίαζον οι Πρυτάνεις και δημοσία ετρέφοντο.

60) Όλαι αι δίκαι εις τας Αθήνας έπρεπε να τελειώσουν εντός μιας ημέρας.

61) Οι Ένδεκα ήτο αρχή, εις την οποίαν υπήρχεν ανατεθειμένη η επίβλεψις των φυλακών της πόλεως.

62) Οι αρχαίοι πίστευαν ότι προσεγγίζοντας του θανάτου, η ψυχή ελάμβανε θείαν τινά δύναμιν και ότι οι αποθνήσκοντες εχρησολόγουν και προέλεγον τα μέλλοντα.

End of the Project Gutenberg EBook of Socrates' Apology, by
Plato and Alexandros Moraitides

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK SOCRATES' APOLOGY ***

***** This file should be named 39462-0.txt or 39462-0.zip *****
This and all associated files of various formats will be found in:
<http://www.gutenberg.org/3/9/4/6/39462/>

Produced by Sophia Canoni. Book provided by Iason
Konstantinides. Thanks to George Canonis for his major
work in proofreading.

Updated editions will replace the previous one--the old editions
will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no
one owns a United States copyright in these works, so the Foundation
(and you!) can copy and distribute it in the United States without
permission and without paying copyright royalties. Special rules,
set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to
copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to
protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project
Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you
charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you
do not charge anything for copies of this eBook, complying with the
rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose
such as creation of derivative works, reports, performances and
research. They may be modified and printed and given away--you may do
practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is
subject to the trademark license, especially commercial
redistribution.

*** START: FULL LICENSE ***

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free
distribution of electronic works, by using or distributing this work
(or any other work associated in any way with the phrase "Project
Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project
Gutenberg-tm License (available with this file or online at
<http://gutenberg.org/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm
electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org/license

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied

and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of

Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages.

If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pglaf.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pglaf.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pglaf.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pglaf.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg

Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.org>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.